

Požilina plačana v gotovini.

SLOVENSKI UČITELJ

PEDAGOŠKA REVIIJA IN GLASILO
SLOMŠKOVE DRUŽBE V LJUBLJANI

LETO XXXI

1930

ŠT. 3-4

„Slovenski učitelj“ izhaja sredi meseca — Uredništvo (Fortunat Lužar) je v Ljubljani, Gluška ul., vrtna kolonija „Stan in dom“ — Upravništvo je v Ljubljani, Jenkova ul. 6
Naročnina znaša 50 Din, in 2 Din članarina — Članke in dopise sprejema uredništvo, reklamacije, naročnino in članarino pa upravništvo — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fortunat Lužar — Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani: Karel Čeč, Ljubljana

Vsebina v št. 3.—4.: V toku delovne šole. A. Kopriva. — Gesta pri čitalnem pouku v elementarnem razredu. Franjo Humar. — † Zlatomašnik Matija Karba. F. Lužar. — Besedni ključ. M. Karba. — Načrt za trimesečni ljudskovisokošolski tečaj za kmetijska dekleta. Anica Lebar. — Potreba enotne kmetijske revije. Franjo Čiček. — Solske razmere v ribniški dekaniji l. 1814. Dekan Anton Skubic. — Bolgarsko šolstvo. Janez Perenič. — Iz šolskega dela. — Cvetke iz šolskih učilnic. — Književnost. — Razno. — Zapiski.

Glasbena priloga: 5. M. Železnik: Zajček (Fr. Bevk). — 6. M. Železnik: Boter polž (M. Kunčič). — 7. A. Jobst: Ples (Fr. Bevk).

NAZNANILO.

Po odloku ministrstva prosvete O. n. br. 8384 z dne 7. februarja 1928 morajo biti šole med drugimi knjigami in časopisi naročene tudi na »Slovenskega Učitelja«. Po gornjem odloku se morajo tudi srezki šolski nadzorniki ob nadzoru vanju prepričati, ako so šole naročene, na določene knjige in časopise. Poleg tega se ima vsota za knjige, ki so v odloku izrečno navedene, vnesti v proračun krajevnih šolskih odborov imenoma, banovinski šolski odbor mora pa skrbeti, da so te postavke v resnici označene. Vendar še vedno nekatera šolska upraviteljstva vračajo list »Slovenski Učitelj« s pristavkom, da ga ne sprejmejo!

VELIKONOČNO ZBOROVANJE SLOMŠKOVE DRUŽBE.

Člane in članice »Slomškove družbe« opozarjamo, da bomo tudi letos imeli na velikonočno sredo, t. j. 16. aprila, zborovanje v Unionu. Na dnevnem redu bo predavanje tov. Ane Hitzlove o novodobnem šolskem gibanju v Nemčiji. Po predavanju bo prosta debata, ki jo bo vodil vseučiliški profesor dr. K. Ozvald. K obilni udeležbi vabi odbor.

SLOVENSKI UČITELJ

PEDAGOŠKA REVIIJA IN GLASILO SLOMŠKOVE DRUŽBE

LETNIK XXXI.

Ljubljana, 20. marca 1930.

ŠTEV. 3., 4.

V toku delovne šole.

A. Kopriva.

Gornji naslov nosi nemški pedagoški mesečnik »Im Strom der Arbeitsschule«, ki ga izdaja Zveza prijateljev delovne šole v Wetzlarju ob Lahni. O reviji je že poročal »Slovenski Učitelj« v štev. 7./8. lanskega letnika.

Izšla je 1. štev. lista »Im Strom der Arbeitsschule«, letos kot 6. letnik. Ker posveča list posebno v zgojnim vprašanjem največ pažnje, naj povzamem nekaj glavnih misli iz omenjene prve letošnje številke.

Zvezek obsega 32 strani in je opremljen z 38 slikami. Uvodna pesem E. Geibel-a »V novem letu« priča o globokem stremljenju tega lista:

Gospod, ki v srcu te globoko nosim, pri meni bodi,
daj milost Tvojo v sreči in skrbeh in prosim, pri meni bodi
Tvoj blagoslov je kakor rosa trtam, nič ni v moji moči,
a da pogumen k najvišjim ciljem vrtam, pri meni bodi.

V uvodu, ki je stalno pod naslovom »Na obrežju« (Am Ufer), piše, kakor vselej, tudi v tej številki urednik lista W. Loos toplo pisane in krepke misli. Opozarja na najtežjo krizo, ki jo ima prestatí povojna šola. Stiska, ki se za šolo šele prav za prav pričinja, namreč ona v vzgoji povojne mladine in odmiranju generacije. In kdo je kriv te križe? Biča one, ki govore o »neproduktivnih« izdatkih za šolo, kateri se naj omejijo. Pravi: »Seve, mi ne delamo v šoli neposredno, ne fabriciramo strojev, omar in površnikov, ne sodov, škornjev in avtomobilov, ... Torej: Šola res ni produktivna! Toda mi na te nesmiselne očitke, ki so v najglobljem pomenu še negospodarski, moremo odgovoriti le eno: Ali ni človek sam predpogoj vsake produkcije?«

To govori v opozorilo onim, ki smatrajo delovno šolo za igračko, ročna dela za balast in vsak izdatek v te svrhe za izvržen denar, ker ne uvidijo, da je ročno delo, v mejah pouka, le sredstvo za privzgojo spoštovanja do slehernega dela, ki je posredna vez med narodi in kontinenti, med plemeni in državami. Saj so vsi izdelki človeške roke nemi klicarji k nacionalni strpnosti, k človečanski, krščanski ljubezni. Deška ročna dela, delovni pouk vobče, ni kak konkurent, kar je — dasi se zdi smešno — mnenje mnogih, ampak le posrednik med vedno bolj se ukoreninjavajočem nazoru o človeku-stroju, t. j. med modernim zaslužjevanjem človeka in med človekom, ki nosi v sebi pečat božje podobe. Delovna šola je klicar k socialni pravičnosti in kdor pravilno pojmi njene

naloge, je obenem — da v sliki govorimo — spoštovanje božjega tesarja Jožefa in njegove svete družine. Prava, osobito kmečka delovna šola je vodnica k močnemu družinskemu življenju.

Tako je razumeti naveden kratek Loosov klic. Potrjuje to sam v posebnem odstavku svojega uvoda, kjer govori o nazadovanju števila rojstev. Citira socialnega higienika Grotjahna, ki opozarja: »Nobeden od izobražencev našega težko preizkušenege naroda (tu ima v mislih nemški narod) ne sme stati ob strani, ne da bi skušal pomagati doseči ta cilj (namreč obvarovanje pred telesnim, duševnim in duhovnim razvrednotenjem človeka in skrb za z a d o s t n o število zdravih in umnih potomcev) ... ter je zato potrebno, da se sleherni čuti pred človeško družbo odgovornega.«

Kako trpko in resnično se glasi Loosov nadaljnji odstavek: »Saj vidimo, kako temu današnjemu mlademu rodu zožujejo z vednim štedenjem delokrog vzgoje. Pa, da bi, kar je za zdrav rod primerno, isti vsaj rastle! Ali naj tu pritrdimo prijatelju, ki mi je nedavno rekel: — Moj Bog, še to! Meni se zdi že vsakega novorojenčka škoda. Ali ne poznaš nove devize naše dobe: Gospodarsko stanje več ne dopušča! —«

Kakor zgornja, velja tudi nadaljnja Loosova konstatacija v isti meri nam:

»Šoli se ne bi smelo slabo goditi v deželi, kjer se izda letno skoro sedem in pol milijard za tobak in alkohol.« Pristavlja: »Zdi se, da boginja pravice z zavezanimi očmi niti ne pomeni, da je slepa, ampak nam najbrž obveza na njenih očeh le zakriva, da pravica samò škili.«

Končno energično zaključuje:

»Mi od vseh spoznanj, ki smo jih pridobili o vzgoji in vodstvu doraščajočega roda, ne moremo več nazaj. Zato se danes z ozirom na sredstva, ki jih potrebuje nova šola za svoj pohod k lepši bodočnosti, ne moremo zadovoljiti z nesmiselnim: — Saj prej je tudi šlo! — Kar smo v zadnjih letih po psiholoških spoznanjih in psihoanalitičnih opazovanjih pridobili za globlje gledanje človekove notranjosti, nas sili, da zavzamemo napram otroku drugačno stališče ko doslej. Ne sicer tako, da bi poklekovali pred »genijem« v otroku, marveč, da z največjo pazljivostjo in spoštovanjem vzbudimo pri vseh odgovornih činiteljih čut soodgovornosti za vse skrivnostne klice naše tik nas rastoče generacije.

Zato pa šoli ne m a n j , ampak v e č sredstev!

K novemu letu kličemo vsem prijateljem šole in naroda, vsem posrednim in neposrednim odgovornim činiteljem: Obvarujmo našo šolo pred zlom!«

*

Ker sem smatral ideje revijinega uvodnika kot zelo aktualne tudi za nas, sem pisal o njih obširneje. Saj je tudi pri nas mnogo, mnogo istih in sličnih še odprtih vzgojnih vprašanj. Ne hodimo nepripravljeni na njihove rešitve! Med prvimi bo moral biti učitelj, ki bo zmožel poseči v ta kaos,

— ako bo v njem še ostal resnični idealizem, in če istega tudi v njem ne bo strla deviza: Materialno stanje tega ne dopušča več!

Zato kličimo, kličimo, strnjenih vrst, brušenih umov, jeklenih volj — in silne ljubezni do otroka, naroda, človeštva in — Boga, kličimo neprestano: Obvarujte naše šole pred zlom! — dokler ne bodo čuli vsi, prav vsi, od staršev do najvišjih odgovornih mest.

*

Po uvodni besedi slede nekatere razprave, ki niso le enostranska teoretična razmotrivanja v duhu nove šole, ampak podajajo resnični potek pouka, pri čemer je razvidno tudi otrokovo zadržanje napram novim učnim načinom, katero nam najjasneje potrjuje pravilnost zahtev nove šole — delovne šole, ki ni le preokret učne metode, ampak v prvi vrsti presnova vzgoje, ki ji je oz. bi ji morala biti metoda v svoji novi, živahni, praktični in nazorni obliki podrejena.

Članki so sledeči:

»Zgodovinski pouk, učenje na izust in ročno delo.« Razpravica opisuje potek zgodovinske ure v 5. šol. l. s snovjo »Mirno občevanje med Germani in Romani«. Spremljajo jo štiri fotografije ročnih del iz te snovi: germanska in romanska vas, razlika; normanska ladjica in stavba na kolih.

Dalje: »Zvezdoznanstvo iz raket«. To je zelo interesanten članek, tudi podajanje poteka učne ure, z idealno vožnjo z raketo skozi vsemirje. Opestruje nam ta opis še 19 slik in risb, nekaj celo od ing. Opela samega.

Ravnitako iz praktičnega šolskega življenja je vzet »Razvoj nemškega naroda« (poskus grafičnega prikazovanja), kjer avtor z učenci grafično prikazuje predvsem kulturni razvoj svojega naroda. Pridani sta članku enostavni, a zelo pregledni in čisto svojevrstni grafični tabeli, za osnovno šolo zelo praktični tudi iz mnemotehničnega razloga. Letnice postanejo žive, izgube svojo suhoparnost in nezanimivno okamenelost.

Zelo živahno pisana in z zgledi učencev opestrena sta članka

»Kako sem poskušal oživiti domoznanski pouk« ter »Iz moje delovne šole«, ki poudarja delno individualizacijo pouka v enem razredu z grupacijo učencev po njihovih zmožnostih in naravnih nagnjenjih. Dokazuje nazor s praktičnimi primeri.

Skratka: Vsa revija po vsej svoji vsebini in opremi kaže, da je vodnica k resnični šoli dela in vzgoje, t. j. k pravi delovni šoli.

Škoda le, da je ta revija po svoji ceni 9 M (121:50 Din) precej draga sorazmerno z drugimi inozemskimi pedagoškimi revijami, kakor je n. pr. »Die Quelle« (Deutscher Verlag für Jugend und Volk — Wien), katere mesečna številka obsega 153 strani in navadno 14 strani pestre reklame, tako da je list v l. 1929. obsegal skupno 1219 strani, stane pa le 108 Din. Ima tudi večjo plačilno ugodnost oz. možnost, ker ga moremo plačevati obrokoma z jugoslovanskimi položnicami.

Vsekakor pa je zelo priporočati list »Im Strom der Arbeitsschule« vsem učiteljem oz. učiteljicam, ki razumejo nemški in imajo še količkaj plačilnih možnosti, da si revijo omislijo za svojo strokovno knjižnico. Technisch-Pädagogischer Verlag Wetzlar — Nemčija — pošilja revijo tudi na ogled, ako se zahteva.

Gesta pri čitalnem pouku v elementarnem razredu.

Franjo Humar.

»Kakor oživljeni kipi govorimo, ne da bi odprli usta, tih, čudovit jezik, ne šum, ne nepoklican glas ne moti naše neme zabave, samo nem pozdrav, svetel pogled, mnogoobetajoči stisk roke, bliskovit migljaj s prstom — nam pojasnjuje situacijo; vprašujemo in odgovarjamo s tem, da trenemo s trepalnicami. Tisoči plemenitih, izobrazbi dostopnih človeških teles se šetajo cele dneve, kot sanjajoče postave in utelesujejo s prirojeno plastiko svoje najskrivnejše misli. A zvečer se potujoča statua zavije, odpočije od dnevnega plesa in postane to, kar »speča Diadna« — predpoda smrti. Vem pač, da v navadnem življenju istočasno z nemim jezikom koraka tudi govorica, liki bobnar ob četi. Toda bilo bi dobro odmišljati si udarce bobna in bežati na tih otok, kjer se ne govori z besedami, temveč z gestami. Smatrajmo končno človeštvo trenutek kot statue, katere se same oblikujejo in nosijo v svoji notranjosti neizčrpnost ustvarjajočega duha in ki so navezane izključno »na govorico brez besed.«

Unesimo to »govorico brez besed« v čitalni pouk elementarnega razreda in »veselje je vse«!

Tako nekako začenja Hans Ortmann iz Berlina svojo razpravo »Mimika in pantomimika pri čitalnem pouku elementarnega razreda«, v 12. številki »Schulreform«, letnik 1929. Priznam, da sem malokatero razpravo čital s tako slastjo, kakor navedeno, in vendar me ni docela zadovoljila. Ortmann, oziroma rektor Koch, pri katerem je prvi hospitiral, uporablja mimiko in gesto za pridobivanje glasu, toda o tem bom spodaj govoril. Poglejmo sedaj Ortmannova, oziroma Kochova načela pri čitalnem pouku elementarnega razreda.

V navadnem življenju se 90 odstotkov človeštva udejstvuje z roko. Zato ne smemo v naših šolah gojiti enostranskega »človeka oči in ušes«. Ravno eksperimentalna psihologija nam je odprla oči in dokazala, kakšen važen faktor smo doslej pri pouku zanemarjali, to je roko in sploh gibanje. Z izločitvijo roke od pouka izgubimo najvažnejše oporno sredstvo. Tudi »smernice« so sprejele zahtevo po udejstvovanju roke, ki naj se izraža kot oblikovanje, risanje, izrezovanje in polaganje palčic. Novejši metodiki so sprejeli v ta krog tudi »gesto«, posebno rektor Koch v Essenu, potom svoje prstno-čitalne metode in Albert Paul Hirsch v svoji knjigi: »Osebno doživetje v gestikularnem izrazu«. Mimika in pantomimika sta ko govo-

rica — direkten izraz človeškega mišljenja, čutenja in hotenja. Brez posebnega materiala, brez časovnih zamud jo imamo takoj pri roki, a življenje in gibanje je njiju večni element.

Vse to, kar naučimo otroka z gestami, bo isto bolje shvačal, sprejemal in obdržal, nego ono, kjer je sodelovalo oko in uho. Značilno je pri tem, da ima gesta veliko močnejšo apersepcijsko moč, kot vsaka druga asociacija. Dokazano je tudi, da vpliva udejstvovanje roke pri čitalnem pouku na razvoj jezikovnega centra. Ko je motoričen možganski centrum dovoljno izobražen, se istočasno kaže neke vrste ožarjevanje na sosedni jezikovni center, tako da je razvoj jezikovnega centra z uporabo geste, posebno pri manj nadarjenih, pokazal presenetljive uspehe. Naj omenim še razmerje med desno roko in jezikovnim centrom. Posrečilo se je desnistransko ohromelim, da so potom gibalnih vaj leve roke zopet pridobili jezik. Otroci imajo dva jezikovna centra, v vsaki možganski polovici enega. Potom vaje desne in z zanemarjenjem leve roke otopi desni center. V nekih slučajih ohromenja levega centra je isti oživel potom vaje leve roke. Torej izenačiti levo roko z desno, pomeni pridobiti drugi jezikovni center, a najboljša vaja za to so geste in pisanje z obema rokama.

Zveza glasu z gesto je bistveni del te metode. Potom iste pritegnemo doslej po mačehovsko obdelovani mišičnati čut v službo jezikovnega razvoja in čitalnega pouka in h govoru pristopajoče udejstvovanje roke. To se vrši skupno in ritmično, kakor tudi pri vezanju glasnikov. S svojimi pravljičami, pesmicami in ritmičnimi gestami se prstno čitanje približuje načinu, katerega pametna mati uporablja, da vzbuja v svojem ljubljencu telesne in duševne moči, zato pa vzbuja tudi pri učencih veliko veselje. Otrok ima vedno iluzijo, da se vse to godi njemu v veselje in da je vse to samo igra. Vsi predstavniki in spominski tipi se tu lahko enakomerno razvijajo.

Da obstoja prstno čitanje pred forumom eksaktne znanosti, nam dokazujeta imeni Meumann in Wundt. Profesor Meumann pravi v drugem zvezku svojih predavanj: »Na izdaten in zelo razumljiv način uporablja Koch v Essenu fonetično poučevanje otrok potom prstnočitalne metode. Posnemani gibi roke imajo istočasno pantomimičen in simboličen pomen, odgovarjajoč značilnim izrazom glasu.«

Wiljem Wundt piše v svoji knjigi »Psihologija narodov« 1. zv. o jeziku gest sledeče: »Ona je ... v svojih najvažnejših in najobširnejših oblikah neke vrste univerzalni jezik. Pogojnost tega univerzalnega značaja je pa vidna potom neposrednega, v nazornosti danega odnošaja, v katerem si stojita nasproti gesta in nje pomen. Potom tega odnošaja pridobi »jezik gest« neko izvirnost in naravnost, katero nima »glasovni jezik« niti danes, niti je ni prej imel. Vzemimo, da imajo že gotovi živalski izrazni gibi neki človeškimi gestam podoben in za nas lahko razumljiv pomen, potem pač lahko pridemo do zaključka, da je jezik gest praviloma prajezik in je kot najnaravnejše izrazno sredstvo bil predhodnik glasovnega jezika!«

Da resumiramo:

1. Jezik gest je prajezik in gesta, kot najnaravnejše sredstvo izraza, je bila predhodnik današnje govorice.

2. Gesta ima močnejšo apersepcijsko moč nego vsaka druga asociacija.

3. Izenačenje leve roke z desno, pomeni, pridobiti drugi jezikovni center, to dosežemo vsaj deloma z gestikulacijo leve roke. (Seveda pride tu v poštev tudi modeliranje črk itd.)

To so teze, na katerih naj bazira metoda čitalnega pouka v elementarnem razredu. So to psihologične ugotovitve, katere moramo vsekakor upoštevati, ako hočemo ustvariti v elementarnem razredu metodo čitalnega pouka, ki bo ustrezala otrokovemu duševnemu obzorju in duhu časa in nas bo privedla do uspeha. Na drugo stran postavimo našega preprostega, kmečkega otroka, njegov milje, v katerem živi, in sredstva, ki so nam na razpolago pri izvedbi reforme čitalnega pouka v naših šolah. To dvojje vzemimo za osnovo, razmišljajmo in skušajmo najti pot, katera bi nas privedla do cilja.

Rektor Koch v Essenu uporablja gesto samo za pridobivanje glasu, dočim nima nikakega logičnega prehoda od geste, glasu — do črke. Vidimo napako, ki jo imajo vsi naši abecedniki, ne izvzemši Fleretovega, a pogrešam ta prehod tudi pri J. Heeger in A. Legrun »Unser erstes Buch« — izdana na Dunaju — in katera je na avstrijskih šolah vpeljana. Načinov, oziroma potov za pridobitev glasu imamo neštivilno, eni se navdušujejo za tega, drugi za onega. Omejen delokrog imamo pa pri razvoju znamenja za črko iz pridobljenega glasu. Pot od glasu do črke je po mojem mnenju mnogo težavnejša, nego samo do glasu. Nikakor pa ne gre, ako se hočemo držati modernih pedagoških načel, da bi otrokom kar znamenje pokazali, ki ni v nikakem razmerju z glasom. To bi bil mehanizem, a istega izključuje moderna šola. Tudi nisem za to, da bi se na preveč umeten način kovala, tesala, stiskala in obračala znamenja do zaželenne oblike. Torej rešiti problem razvojne poti do doživetja, pravljice, glasu do znamenja za črko — pomeni, najti pot, ki je najprikladnejša otrokovemu duševnemu obzorju pri čitalnem pouku v elementarnem razredu. Seveda mora tudi abecednik biti prikrojen tako, da ojačuje otroku v prostem pouku pridobljeno snov — kajti »repetitio est mater studiorum«, a to velja posebno še za prvi razred. Še nekaj o abecednikih! Najsi bo abecednik še tako lepo in dobro sestavljen in naj ga krasijo še tako lepe slike, postane isti učencu v doglednem času nezanimiv. Pridnejši učenci navadno kmalu prelistajo celo knjigo, a stvar, katero spoznamo, ni več tako zanimiva. Otrok v elementarnem razredu si tudi želi spremembe, mogoče še več, kakor kdo drugi, a v doglednem času bomo morali najti način, da tudi v tem oziru otroku odpomoremo. Tako pridemo do vprašanj: 1. Ali so abecedniki v elementarnem razredu potrebni? 2. Če so potrebni, kako naj bodo sestavljeni? 3. Ako niso potrebni, s čim naj jih nadomestimo?

1. V današnjih razmerah, z ozirom na stanje našega šolstva in mentalnosti našega učiteljstva, je abecednik potreben! Pri reševanju takih problemov ne smemo imeti na vidiku posameznika, temveč celoto, kajti stremeti moramo za reformo celotnega našega šolstva, ne pa posameznih šol. Pot do reforme mora iti stopnjema, skoki, kakor si jih je Dunaj privoščil, bi v naše šolstvo prinesli kaos.

2. Kakor že omenjeno, mora abecednik ojačati v prostem pouku pridobljeno snov; pravljico, doživetje, gesto, sliko, glas in znamenje za črko moramo logično vezati, tako da zadostuje posamezna teh disciplin, da sproži v otroku vse predstave, katere so potrebne pri pridobitvi dotične črke, a omenjena disciplina bodi podlaga za sestavo abecednikov. Bo kdo rekel, da mora biti torej abecednik sestavljen radi metode. Da, radi metode mora biti sestavljen, kakor sta sestavljeni tudi radi metode Fleretova »Naša prva knjiga« in dunajska »Unser erstes Buch«.

Da pride pri nas v poštev le mala abeceda kot izhodišče pri čitalnem pouku, o tem menda ni potrebno izgubljeni besed. Bregant pravi, da so bili njegovi poskusi z malo tiskano abecedo — negativni. Iz tega sklepam, da je uporabljal napačno pot. Šolske razmere pri nas lahko ocenimo z nezadostnim, otroci imajo do sedem kilometrov v šolo, zelo hribovit teren, pozimi je obisk skrajno slab — in vendar sem že v prvi polovici januarja obdelal z otroki vse črke. Paralelko k prvemu razredu je imel mlad tovariš, in sicer prvi razred prvič, a vendar je z lahkoto do 15. januarja obdelal vse črke. Kot izhodišče smo imeli seveda malo abecedo, nekako sredino med pisano in tiskano črko. Prehod k pisani črki in vezanje istih ni povzročalo niti najmanjših težkoč.

3. Omenil sem že, da postane vsaka knjiga, najsi bo še tako lepa, učencu elementarnega razreda v doglednem času dolgočasna. Odpraviti ta nedostatek, bi pomenilo, vzbuditi v otroku zanimanje do čitanja. Otrok mora sam čutiti potrebo, da čita, zato moramo otroku nuditi vedno nekaj novega. Idealno bi bilo, da bi imeli otroci v elementarnem razredu najprej abecednik, kateri naj služi otroku zgolj za spoznavanje in utrjevanje abecede. Knjiga bi se rabila približno celo prvo polletje, a za drugo polletje bi moral imeti vsak elementarni razred posebno knjižnico, ki naj bi sestojala iz same take literature, ki bi odgovarjala duševnemu obzorju prvošolcev. Tako kakor ima n. pr. Dunaj: »Kribbel, Krabbel, Kugelrund«, »Murli Brumm und andere lustige Leute«, »Guckauf und Purzelheinz«, »Allerlei vom kleinen Pickerl« itd. Imamo sicer mi že nekaj knjig, ki se dajo prav dobro uporabiti v elementarnem razredu, n. pr.: »Mali risar«, založila Tiskovna založba v Mariboru, itd. Naši mladinski pisatelji bi morali seveda tudi prvošolcem posvetiti malo več pozornosti.

Zato privedimo luč in veselje v prvi razred, zadovoljni bomo mi in otroci!

† Zlatomašnik Matija Karba.

F. Lužar.

Postaviti je treba spominske vrstice odličnemu učenjaku, duhovnemu svetniku Matiji Karbi, ki je umrl dne 12. februarja 1930 v Zrečah pri Konjicah, v starosti 78 let. Lansko leto je poslal za naš list članek o postanku imena »Maribor«, za letošnji letnik je pa izročil sestavo »Besednega ključa«. Kdor je to prečital, je videl, koliko je moral avtor zbrati in presejati gradiva, da je uredil, pa pri toliki starosti, take zgodovinske reči. Kar je že prej g. Karba deloval, omenja kratko »Slovenski biografski leksikon«. Pri najinem dopisovanju je nanese beseda, da sem ga povabil, naj mi kaj, ako mu čas in zdravje dopuščata, prosto zapiše o svojih šolskih letih in drugih odločilnih momentih svojega življenja. Prejel sem na to naslednje pismo:

Luč sveta sem zagledal v Babincih, župnija Ljutomer, dne 20. januarja 1852. Oče Jožef me je pripravil za šolo, naučil me je »šteti«, t. j. brati. Ljudje (ne pri naši hiši) pa so znali »praviti«, da »v šoli bijejo«. In ob začetku šolskega leta sem se menda kak teden dni skrival, v parni se v slamo zakopal in primerno od hiše odhajal. Ta neumnost je povzročila, da »letos« nisem začel hoditi v šolo, star 7½ let. Pa je že bilo prav. Ako bi ne bilo te neumnosti s šibo, menda bi ne bil to, kar sem; takrat bi bil premlad in nerazvit. Drugo leto je sosedov Markec prišel na vrsto. Z njim sva si bila prijatelja. Sedaj ni bilo odnikoder nobenega strahu. Opazil sem tudi, da v šoli — nič ne bijejo. Šibe ni rabil učitelj v prvem in drugem razredu. Da, v prvem smo že bili učenjaki. Iz tega razreda poznam besedo in obliko (§) paragraf. Učitelj v tretjem razredu je pač včasih porabil »trstiko«. Na primer. Nekega dne je šolar v klopi za menoj nekaj zaropotal s »kanjerom« (torbo). Menda mu je izpadel peresnik. Učitelj je mislil, da sem jaz, pa me pokliče k sebi, k mizi, in mi da na levo roko — packo. Jaz sem jo tiho odnesel v klop. Krivec je bil pa tudi tiho. No, nič ne škodi. Učitelja smo pa vsi radi imeli, on pa nas.

V četrtem razredu pa skoraj da nismo bili v »šoli«, ampak doma. Učitelj naš oče, mi njegovi otroci. Nikdar ni nobenega opominjal, ker ni bilo treba. Enkrat je, ne vem, kaj prišlo, pa je šolar dobil »domači zapor«, t. j. v četrtek ni smel iti od doma. Ob koncu leta se je pet učencev pri gospodu »profesorju« (tako smo titulirali učitelja) prijaviilo, da pojdejo v gimnazijo, in sicer vsi v Varaždin, ki je bil tistikrat v gospodarski zvezi s kmeti na Murskem polju. To sem jaz povedal očetu. On: »Pa idi tudi ti.« Tako sem prišel v gimnazijo, k temu me ni nihče nagovarjal. Priglasil sem se gospodu profesorju jaz kot šesti izmed 20 učencev in 8 učenk.

V Varaždin sva pa prišla samo dva, sin župana v Ljutomeru in jaz, drugi so odšli drugam. Biografski leksikon pomotoma pravi, da sem gimnazijo dovršil v Mariboru. Ako bi jaz, oziroma tudi drugi, bil v

Mariboru, bi se ne naučil toliko, kakor sem se v Varaždinu. Tu smo se namreč učili isto kakor v Mariboru in še več. Učni jezik je bil hrvatski, a v nemščini nismo zaostajali za dijaki na nemških gimnazijah. Profesorje smo pa tudi imeli zgledne. Skoraj vsi so bili pisatelji, med njimi Slovenci Lazar, Senekovič, Valjavec, Žepič, ravnatelj Bradaška, dr. Križan. Pod okriljem ravnateljstva smo gimnazijci imeli mesečno po dvakrat govorniške in pisateljske vaje. Igrokaz nekega sedmošolca smo predstavljali z igralci mestnega gledališča. Nismo torej zaostajali za dijaki po drugih gimnazijah.

Začetkom leta 1865. je izšla nova »Hrvatska čitanka«. Knjiga je vsebovala novost, da so bili nekateri sestavki tiskani v cirilici. Profesor nas, v drugem razredu, vpraša: »Kdo zna cirilico čitati?« Oglasil se ni nihče. Potem jaz: »Cirilico pisati znam, a tiskanih črk še nikdar videl nisem.« Učitelj me pokliče k sebi, k mizi. Začnem brati, in šlo je. Opazil sem bil namreč, da so tiskane znamenke podobne pisanim. Jaz sem se cirilico pisati naučil v ljudski šoli v Ljutomeru. Leta 1863. se je tu vršila »Beseda« v spomin na to, da sta pred tisoč leti v naše kraje prišla sv. Ciril in Metod. To priliki je porabil naš učitelj v tretjem razredu, Gabrijel Postružnik, pa nas je naučil pisati cirilico. Takšno pisavo imenuje staroslovenska slovnica »klementica«. Cirilovo robato »glagolico« je njegov učenec Klement ogladil in to sedaj imenujejo »cirilico«. Tozadevno zanimivo je dejstvo, da je Avstro-Ogrska prav čez 50 let (1865—1915), ob času svetovne vojne, prepovedala rabo cirilice v šolah in uradih.

Maturo sem dovršil leta 1872. v Varaždinu in potem vstopil v bogoslovje v Mariboru. Tu sem bil sotrudnik in tajnik pri književnem krožku. O tem krožku piše Matija Munda v mariborskem »Časopisu za zgodovino« leta 1928. Duhovnik sem postal leta 1876. Kaplan sem bil pol leta pri Sv. Janžu na Dravskem polju, od leta 1877. do 1892. na Dobrni pri Celju, potem župnik v Zrečah; leta 1901. sem dobil naslov »duhovni svetnik«. V obeh zadnjih krajih sem bil častni občan. V bivši Avstriji sem prejel več lepih odlikovanj, v Jugoslaviji pa red sv. Save IV. stopnje. Rad bi še nadaljeval, a sem preslab. —

Tako je g. Karba sam navedel podatke o svojem življenju. Posebno zajemljivo je poročilo, da v šoli nekdanj ni bilo povsod vse tako hudo, kakor se očita »stari šoli«. V tiskarni je bilo prav kar še nadaljevanje njegove razprave »Besedni ključ«. Ker je bil ta rokopis na več mestih slabo čitljiv, sem mu poslal prvi odtisek v Zreče na pregled. To mi je nepričakovano hitro izvršil in ob vrnitvi, v pismu od 7. februarja, s tresočo roko še pristavil: »Hvala Bogu, da sem še za silo mogel skorigirati. Sedaj pa moram s sv. Pavlom reči: Čas moje ločitve se bliža. Dober boj sem dobojeval. Ohranil sem sv. vero. Sedaj me pa čaka plačilo, ki ga je Bog obljubil vsem, ki Njega ljubijo. Bodite zdravi! In ljubi Bog blagoslovi dobro delo!« — Nekaj dni potem, dne 13. februarja, pa stoji v »Slovincu«, da je duhovni svetnik Matija Karba umrl.

Bodi s tem pisanjem izražen dober spomin o poteku pokojnikovega življenja! Od nas je odšel nenavadno učen in neumoren raziskovalec slovenskega jezika. O nekaterih njegovih slovstvenih podrobnostih pride prilično še nekaj v naš list. Njegovo osebnost in njegova dela ohranimo v častnem spominu!

Lispek

Besedni ključ.

M. Karba.

(Dalje.)

Glagol: $v + i + ti$. Od tega glagola deležnik preteklega časa trpne oblike ($v + n$) s predlogom *kaph* ($k = c$) dobimo krajevno ime: $C + ven$, *Cven*. To, pravijo, da je edino »nemško« ime v ljutomerskem okraju. Oko pa kaže: Ob veliki cesti vstric Mure je nekdo napravil neke vrste »vajnk« ali $ob + ven + ek$, ovinek, da mu, če pristavimo šalo, na Moti ni bilo treba »mote« plačati. Enako krajevno ime imajo Čehi v obliki: $K + van$, *Kvan*. To bi bil neke vrste (*kaph*) cestni $ven + ec$. Primeri naš: $c + vet$, češki: $k + vet$. Da bi pa starejša *vas Cven* dobila ime od novejšega grada *Cven*, tega pač ne bo mogel trditi nihče. Isti deležnik s končnico *t*, ($v + t$): $Vit + an$ pri Središču, *Vitana* pri Celju, uradi pišejo: *Vitanje*; $c + vet + ek$, *cvetkovje*, $C + vet + kovci$, *Vat + ovec*, *vatovje*, *roko + vat*, *h + vat*, *hvatiti*. $V + kaph$, *vak = vank*, *ovinek*, *Vakaj*, *vakovje*, *Vagaja*, *Fekonja*; *Vač*, *Vače*, *Vič*, *Vičava*; *vaga*, *Weg*, *Wiege*, *wogen*, *Wagen*, *vez*, *voz*.

II. Predlog oziroma prilog. To imenujem: 1. *beth*, 2. *kaph*, 3. *mem*. Vse troje velja pred korenem za predlog, po istem za prilog. N. pr. glagol: $l + i + ti$, $b + l$, *bel*, $l + b = p$, *lep*, (*a*) $lb + us$, *lepo belo lit + ce*; $d + i + ti$, $be + d + ak$, $a + d + m$, *A + dam*, $a = beth$, predlog, $m = mem$, prilog; $m + h + k$, $m + g + k$, *mehek*, *megek*, $teg + ere$, $mi + tig + are$, *titi*, *tangere*, *tingere*.

1. *Beth*. To ime je hebrejska slovnica dala v svoji abecedi drugi črki. Vse slovnice, tudi slovenska, pa nas učijo, kakšne sorodnike da ima omenjena črka. namreč: $Beth = b = p = v = f (= j)$. To sorodstvo se pri besedah medsebojno zamenjava. In *beth* je ponajvečkrat naš: *ob*, *po*, *pa*; primeri $pa + noğa$, $pa + hištvo = pajštvo$, $pa + glavec$, $páperek = pa + berek$.

Predlog *beth* stoji pred besedo ali (*a*) sam, ali ima glasnik (*b*) pred seboj ali (*c*) za seboj ali (*d*) obojestranski ali (*e*) ostane privabljeni glasnik brez tihnika. N. pr. (*a*) *Rus*, $P + rus$, $B + rebrovnik$, $pa + rebro$, $P + ran + ek$, $pa + ron + ek$. *Pripomba*. Pravilno izgovorjavo ljudstveno izkvarila je knjiga v obliko: *Branek*. Pod tem gradom pri vnožju ali nožlju brega, na prinožljavju, nahaja se *vas: Prinožljavci*, knjiga pa piše: *Branoslavci*. $B + lag + ovina$, (hebr. in slov.) *log*, *lug*, $pa + log$, $B + loke$, $ob + loka$, $pa + loka$; $b + rig + a = po + rig + ere$, $be + reg + en$, $S + rg + e$, *Sorge*; $V + rem + (j)e$, $F + ram$, $pa + ram$. $F + ran + kovci$, $pa + ran + ek$, *obronek*, *Formin*, $pa + rm + inje$, $f + (o)rm + inje$, neki glas pred *r*, kakor: *Armeško*, *rtič*, *Artič*, (*u*) $rm + at$ svet ob *Dravi*, *Urmat*, *Vurmat*, (*u*) rm , *Wurmberg*, (*o*) $rm + ežje$, *Ormož*¹⁶; $b = v j$: (hebr.) *becah*, (češki) *vejce*, (slov.) *jajce*, *varad*, *jarad*, *Jordan*, $vi + rek$, $ja + rek$ itd. — (*b*) $ab + solvo$, $ab + legen$, $ob + liegen$, $ob + stare$, $ob + stati$, itd. — (*e*) $Be + lot + inci$, $pa + lot + inje$, *Beltinci*, $Bu + din + a$ pri *Optuju*, $pa + dno$, (*skupina*) *dinje*, *Dane = Danje*, $pa + rl + nje$, $pa + rol + inje$, $Be + rol + in$, *Berlin*, *rola = njiva*, v Slovenskih goricah obitelji: *Rola*, $š + rol$, $Si + rol + a$;

¹⁶ Nemški kolonisti so ob *Dravi* našli *bezgovje*, *bezeg*, pa so *Ormož* po moji sodbi prekrstili v: *Hollermos*. Primeri: *Zahn*, *Urkundenbuch*. — *Pis*.

pri Ptujju: Bo + rl, Borl. Na Krapju vulgarno ime: Pa + lüt, isto, kar sveto-pisemski: Pi + lat + us, naš: Po + lut + nik, ob + lot + nik, Oplotnik, Vodnik, ob vodi, pri b + lat + u, Pontius = mostnar. Pi + sati = pa + suti, las, pi + los + us = lasast. Ba + lk + an, Balkan, pa + loka, palokanje, pri Konjicah: Lokánja. Be + rk + ovci, pa + rekovje, Bi + ser + jane, pa + zer + je, We + ser, I + ser, i + zar + o, jezaro, jezerje; ob = i. Glagol: t + i + ti; be + tev, be + tv + ica, Pe + tov + ium, pa + tov + je, pe + tuv + je, Ptuj, ob + tuv + je, Optuj; Pe + tan, Petanjek, Pe + tan + ci. — (d) Če bi na Murskem polju imeli kaj razgrajačev, tam bi eden drugega obébla vrgel, t. j. ob tla; *ἀπό, ἐπί*, abo + lire, ebu + lire, obor, oboriti. — (e) Večkrat se ponavlja zgodba o ježu in lisici. Tihnik (b) povabi k sebi glasnik, potem pa glasnik hoče ostati sam (brez tihnika), n. pr. ob + t + ec, ot, otec, ob + zreti, ozreti, o + dreti, Odranci, Oder, Odra, ob + liti, ob + lirje, o + lir + je, Ilirje, Ilirija, ob + sar + je, i + zar + o, (Na + zar + je, Mo + zir + je).

2. Kaph. Tako se v hebrejski abecedi imenuje črka: k. V slovnici pa ta znamenka ima še poseben pomen. V šoli smo jo imenovali: kaph comparativum, ker označuje neko komparacijo, primerjanje, podobnost, sličnost. Primeri: vrana, ka + vran, liti, ka + liti, diti, dim, ka + diti itd., suti, ka + šel, Ko + sez + je, Ka + sez + je, ko + siti, kosa, koš, Ko + z + je, Ko + z + jak, peta, ped, kopito.

Kaph = k = c = č = g = z = ž = h = s = š. Te med seboj sorodne črke se pri besedah zamenjavajo. N. pr. (viti) c + vet, (češki) k + vet, C + ven, K + van, suti, Ki + sek, Si + sek, ka + zan + je, Ka + zan + ci pri Mostarju in pri Sinju, Ce + zan + jevci pri Ljutomeru, rav, rov, ravinje, rovinje, Ka + rav + anke, Ža + rav + inci, (uradno) Že + rov + inci, Že + rov + nica, (titi) k + t, kot, kotinje, Ce + tinje, (pri cetinju) Pri + cetinci blizo Ormoža, Zeta, ma + cetinje, Macedonija, (primeri: ma + kol + (j)je, ma + cel; predlog: m); (liti), k + l, Kol, Col, kolek, colek, Ce + l + je, ce + l + ina, pa + cel, pe + cel, pi + cel, Pu + cel, Pi + kl, Pu + kl, pa + kol = Pe + kel pri Svetinjah, v Poljčanah, v Zrečah, pri Dobrni, v peklu bivajoči gospodar: Peklar, Peklénjak, Pekovšek. Kaph po večkrat: r + k, reka, h + rak + el, Ka + reka, Krka, K + rek, Kreka, Krk = (insula) Ku + rik + ta, Ko + ko + rek + je, Kokoreče na Murskem polju, k + k + l, Ko + kol, Ko + cel, gora Ci + cel pri Moravčah, t. j. ka + kol; kol, kolec = breg, Kolčevje = Kočevje, gorovje. Kal.

Za zgled komparacije ali podobnosti je naš profesor hebrejščine (dr. Ulaša, 1872) omenil glagol: »ka + rath = schreiben, eigentlich: ritzen«, t. j. pisati, bolje rečeno: rezljati. Jaz: rath = rez + ati, ka + rath = rezljati. Saj je znano, da so svoječasno črke vrezavali, bilo je to ne rezanje, pač pa neko rezanju podobno opravilo. To pravimo: rezljati. In vsled tega je danes: rezljati = ka-rath = pisati; th = ph, (hebr.) kepher = pisar, (grški) g + raph + o, *γ + ράφ + ω* (lat.) sc + rib + o, schreiben, g + rab + im, g + rab + a, G + rub + e, grab, grob, č + rb + a, č + rb + ka, črka, č + rb + ékati.

Na Slovenskem imamo obiteljsko ime: Korez, ko + rez. To je svoječasno bila osebnost, ki si je z nekim rezanjem služila kruh. Pri Ljutomeru znano je družinsko ime: Rižnar. To je človek, ki je delal ali prirezaval: rize. Riza, to je staroslovenska beseda za isto, kar danes pravimo: obleka. Ob krščenju otroka njegovi botri oskrbijo: križevnik, t. j. ka + rizo, neke vrste obleko, rizo, obleko. Rižnar je torej naš: krojač, saból. V Ljubljani poznajo ime: Križnar. Nosilec istega je po poklicu: krovce. Ni nemožne, da se je pri družini ta poklic podedoval. Krov ali streha je namreč neka riza ali obleka za poslopje. Neke vrste riza je: krzno, k + rz, tozadevni prirezavec ali obrtnik: krznar, k + rz + nar. Na neki način rezani predmet imenujemo: k + riž, križ, (lat.) c + ruc + es, (nemški) K + reuz. — Ali: k = s = h. S + tir + ia, S + tir + je, Štajar. Glagol: titi = sekati. Deležnik: t + l, tl, tlo, po + s + tl + ati, s + tel + a, tal + ec,

Tal, tellus, tellurium; l = r, s + tl + ati, tretji, tor + iti, prostor, terra, tir, v Savinjski dolini se za Tirom bliska, Ture, Turje, Turjak, Turek, turek + ski, turški, Turovlje = Tirol. Zemeljska sekavina = tura = gora. Tir, predložim: kaph = s. Imam: S + tir, Stirje, Stiria. To bi bilo tlo, kakor (kaph, quasi) nastlano ali potorjeno z gorami, s turami. V Palestini imajo: Itturi, Hi + tur + ea. To je naše: S + tir + je, Stiria, Štajar. — Ali: Z + drav. Koren: d, diti, go + diti. Deležnik: d + l, delati, deliti; l = r, dreti, deležnik: drav, Drava, drevi, staro + dav + ni ali drevni časi, (češki) dravý = div + ji. Predložim: kaph = z. Dobim: z + drav, zdravje, neko stanje, v katerem se more dobro go + diti, delati.

3. Mem. Tako arabska slovnica imenuje črko: m. Ta znamenka v arabščini pred besedo postavljena tvori deležnik sedanjega časa trpne oblike. Za navadni zgled služi beseda: medresa = šola, od glagola: dresirati, (lat.) di + rig + ere. Tozadevno je že povedal »Slov. Učitelj« 1929, str. 96. V šoli smo to imenovali: mem passivi, t. j. črka, ki oznamuje neko pasivnost ali trpnost, močenstvo. Isti deležnik v slovenskem jeziku ima znamenko m kot prilog. Sumanova Slovnica pravi, da bi ostanki tega deležnika bili: pobratim, posestrima, očim. Toda imamo jih več, pa se jih ne zavedamo, n. pr. jama, pojem, pi + sm + o, (pi + s + ati, pa + suti), lim, tema itd., ob + lim + je, Olimje. Pogledj v knjigo ali v časnik, vsaka beseda, ki vsebuje črko m, pomeni nekaj pasivnega ali trpnostnega. Odpri slovar ali hebrejski ali grški ali latinski ali nemški ali slovenski. Pogledj besede s predlogom: mem. Tu najdem: mož. Grški: γόνη = žena, (g + n), ž + ena, to je deležnik preteklega časa trpne oblike od glagola: *gati, γάω, vz + gajati, predložim: mem, m, dobim: m + ž, mož, (lat.) mas, (nemški) Mensch. Moka; glagol: l + i + ti, m + leti, me + l + a, Mehl, m + l + ka, molka, mouka, mo(u)ka, moka. Glagol: s(u)ti. Deležnik preteklega časa trpne oblike: s + t, mast, mesto, mist, most, mošt, mustum; (hebr.) šuah, me + šiah, me + s + ija, ma + z + anec, ma + z + ati, me + š + ati, me + s + iti itd.

Pripomba. Sedaj pa vzemi papir in svinčnik. Predloži beth, oziroma kaph ali mem pred skraja (l) omenjene (glagolske) korene: b + b, p + b, f + b, fa + b + er = kovač, fabrika, j + b, k + b, c + b, č + b, g + b itd. Dobimo n. pr. besede: baba, bebe, biba, bob, buba, za + bubiti, bubati = boleti, vabiti, vib = Weib, kob, kaefig, kobača, cu + b + are, soba, Hube itd. Iste tri znamenke priloži: b + b, ostane isto, b + p, b + v, baviti, bivati, bak, Bakovci¹², bakovje = zbita zemlja, v sosedstvu: Noršinci, t. j. vas na rušinju, Narušinci, oboje v Slovenski krajini; bek, bik, bok, buk; bukati, bac + ek; bač, Bačka, zbita zemlja, Beč, bič, Boč, Buče, Z + big + ovcí, zbokovje, (Zbokovci), Z + bič + ajnik v Skomru, Zibika, so + bok, Beške pri Vitanju, bek + ske, gospodar Beškovnik. Bač, občina Biš + evo, Beč, Biš + ima, Bitko pri Sinju, Bes + nik v občini Bis + ovo. Podobno v krajevnem Rečniku poiščem koren: d, diti, g = h itd. Črki kaph (k) in mem (m) nista koren v nobeni besedi. — Spomnim se: Ratitovec razlagajo: Rakitovec. Ne! Koren: r, r + i + ti. Deležnik: r + t, rt, rat itd. Breg je bogat na rti ali rati, je ratit, ratitovje, Ratitovec. Drugi hrib je: ščrbav ali k + rb + av, Krbavec, pa so ga pretvorili v: Krvavec. Hrvati imajo: Lika i Krbava. Ob Savinji pa poznajo paralelo: Loka in Krbavica.

III. Participij ali deležnik. V to svrho vzamem papir in svinčnik, pa od vsakega skraja kot korenski glagol označeni glagol spremenim v deležnik, in sicer 1. sedanjega časa trpne oblike, 2. preteklega časa tvorne oblike, in 3. istega časa trpne oblike.

1. Znak za deležnik sedanjosti trpne oblike je prilog: mem, m. Glagol: biti, b + m, bam, bem, bim, bom, bum, t. j. z glasnikom katerimsibodi. V besednjaku

¹² Rečnik vseh krajev Jugoslavije ima prvi zlog 24 krat, Bal 69 krat, Ban 99 krat. — Pis.

ne najdem tozadevnega začetnega zloga. Italijanski: bam + bin + o. To je: pa + biti, pa + bin + o, po + b + a, Bube. Pač pa bi bilo krajevno ime: Bam + berg. Oboje pomeni isto: zbito tlo. — Koren: d, diti, A + dam, Odem, be + dem, pa + dom, *δημος, δόμος*, dom + us, dominus, dom, Dom, dum, duma, dim. — Koren: g, bi + gam + ija, gem + inus, gim + nasium, *γάω + νάω, νάω* = ko + nati = delati, können, kennen, z + nati, za + kon, za + č + n + em, kon + ec, po + ko(n) + j(e), po + koj, naknadno, na + konatno, konak, gom + ol, po + gum. — Koren: j, jama, Jamnik, jamno polje, Impoljca, jamenje, Imeno, Aemona. — Koren: l, liti, l + m, lm, lam, lem, lom, lum; Dalmati¹³, Dolamič¹⁴, S + lam + jak, Lom, S + lom, s + lam + a, Halm, ca + lam us, s + lem + e, c + lam + are, lahm, zlomljena noga, Lehm, ob + lim + je, Olimje, lum + en, Dolam v Črnigori. — Koren: n: *νάω, νάω*, nati, ko + nati = delati, können, kennen, z + nati, g + nati, že + n + em, za + kon, ko + ne c, za + č + n + em, Name, *νέμω, νέμος*, nemus, *νήμα* nit, *νέω* nomen, numen, nem, nem + ak, Nemec. — Glagol: p + i + ti, koren: p, vapiti, vpiti = k + lic + ati, k + lag + en, c + lam + are; p + m, pam, pam + i + ti, odtod deležnik preteklega časa trpne oblike: pam + et; pom + niti, s + pom + en. — Koren: r; r + m, rum, (o)rm, Ormož, (a)rm, Armeško (u)rm, Vurmat, Vurmberg, kaph + rm, k = h, h + rm + inje, h + (e)rm + inje, Hérmanci, harm + los, arm, Arm, ram, rama, rem, Remec, Remšnik, F + ram, Formin, Rom, Rim, Roma, Romulus, Remus, C + rem + ona, Ruma v S + rem + u, S + rem + ič. — Glagol: suti, s(u)ti, koren: s, s + m, sam, sum.

2. Deležnik preteklega časa tvorne oblike s končnico: l. Dobim: b + l, bl, bal, bel, bil, bol, bul. N. pr. *βάλλω*, bel + um, bellum = vojska, sa + bl + a, sablja, Ke + bel pri Zlataru in pri Konjicah, Ka + bel pri Bel + ovaru, Ko + bl + e pri Ločah, Ko + bil + (j)e pri Krškem in pri Lendavi, v krajevnem imeniku 18 krat, Z + bel + ovo, bol, bula, pa + bui + um, paša = pa + suti, pasti, bu + bul + us = pa + vol, bi + vol, Büffel; sa + bol = krojač, k + ron + je = kraj, primeri: k + ran + je = kraj, K + ran + je, Kranj, Kranjska, K + ran + ska gora, na ob + ron + ku, ob ko + ren + u Ka + rav + ank, K + ron + ska gora pri Slovenjgradcu. — Isti deležnik s končnico: v. To se pravi: Hrvatska slovnica pozna dve obliki: pisav, pisavši; naši pisatelji rabijo drugo obliko, a za moj ključ porabljava je prva. N. pr. b + v, baviti, bivati. — Podobno z drugimi glagoli: d + l, d + v, del + ati, mo + dl + iti, dal, dalek, del, deliti, dil, dila, dol, Ka + dol + nik = Ka + dil + nik, Ko + dol + ič, Ken + del + ič, Gjev + gjel + i, dul + ec, dav + iti, devati, dev + ica, dever, diviti, divus. — Gal, gallus, gól, gula, gava, na gavi, Negava pri Radgoni in pri Rogiški Slatini, Gau, gavez. — H + v, Heva = Eva. — L + v, lava, lv, (a)lv, ex fluminis alveo, f + lum + en, f = beth, S + lava, S + lava + nija, Slavonija, deželo je poplavljala vodna lava iz reke, to od severa to od juga, Lava in Levec pri Celju, S + liv + nica, lov, če + lov + vek = (ruski) natakar, m + luv + iti. — Va + piti, p + v, pav, pevati. — R + v, rv, Rv + at v Srbiji, Rv + at + ce pri Sinju, uradno so pokvarili v: Hrvace, a ljudstvo izgovarja, kakor osebna prijaznost iz Sinja javlja: Rvatce. Pri Konjicah so neke parcele samo »h + rov + at + je«, hrovatje, neke vrste rovi. Pri Vitanju kraj: Hrováče, gospodar vulgo: Hrováčan, v pisarnah: Hrovat. Pri Ribnici selo: Hrovača. Tudi

¹³ Narodna Enciklopedija pravi, da so Dalmati ime dali Dalmaciji. Ključ odpril Črka m poleg l kaže, da je to deležnik sedanjega časa trpne oblike od: liti, l + m, spredaj neki glasnik: (a)lm, (u)lm, (nemški) Alm, Ulm. Črka: d, koren od: diti, do, de, do + lm, ali de + lm ali d + alm, Do + lam + je, Dogorje, Dobrezje, primeri: Dobránja, Razlagi se ustavlja: d, hoče veljati za koren v deležniku: d + l, dal, del, dil, dol, dul, drum; po vzorcu: (dreti) *δο μος*, drum = cesta, podrum = klet, Dramlje, ča + dram. Dalmati so krajevni nasledniki Ilirov. Črna gora ima kraj: Dolam.

¹⁴ Obiteljsko ime pri Ljutomeru. — Pis.

na Koroškem (ko + rot + ska, t + s = š) poznajo Hrovate. Pa to niso priseljenci iz Hrvatske. To so slovenski domačini, ki so se bili svoječasno nastanili po seliščih, rovom podobnih. Hrvati iščejo po svetu svoje ime, pa ga ne najdejo. a imajo ga doma. V Zagrebu se predmestje imenuje: Horvati. Iz mesta vodi: Horvačanska cesta. To hoče reči: Prvi ljudje so se naselili po horvatju, po krajih, ki so bili: horvati, t. j. bogati na neke vrste (kaph) rovih, oziroma (o)rv + ih, h + orvih, neki glas (a, o, e) pred: rv, primeri: Ervenik pri Zlataru, rv + en, (e)rv + en. Cesta varuje staro ime: Horvačani. Horvati, prebivalci pa so preko »Zagreba« napredovali med Savo in Dravo. To v svojem začetku ime značaja krajevnega se je tekom časa izcimilo v ime tudi politično, oziroma narodnostno: Horvat, Horvati. Na nekem kraju zemeljske površine naletimo na ban + at + je, t. j. svet ban + at ali zbit in trdo tlo, Banat, (pri Ormožu) Benétek; podrugod je svet rv + at, hrvat, horvat, hrovat. Ljudstvo govori: Horvat. Književniki so pretvorili v pisavo: Hrvat. Potegnil jih je glagol: hrvati, ki ima isti koren (r), a z narodnostnim imenom (Horvat) nima zveze. — Suti, v = l = r, s + v. — Titi, t + v, t + l, t + r; v = l = r (Sava, Sala, Sora, Saar; terra, tellus, toriti, prostor, tlo, razprostreti, po + s + tl + ati, postelja, stlati, stelja). — Viti, v + l, val, welle, wille, vola, v + r, var + ovati, var + ež, varoš, wahren, vel + ik. Nekdo je napisal: var je beseda avarska. Pa je slovenska.

Deležnik preteklega časa trpne oblike, s končnico: t. Dobim: b + t, bat, Band, bit, bitje, bot, po + bot + ati, but, butati, ka + bat, beten. Isti, s končnico: n. Imam: b + n, bn, ban, ben, bin, bon, bun; Ba + bn + o polje, t. j. pa + bn + o, zbito, trdo, v primeri z drugim poljem kje v bližini, Ba + bn + o pri Celju, tu v obližju Lava, Levec, liti; ban + ovje, Banovci; bo + ben = pa + ben; pa + bin + je, Ba + bin + ci, Bo + bin + ci, v sosedstvu na rušinjso Noršinci = Narušinci, paralela: Bakovci in Noršinci ob levem bregu Mure; bun + iti, bun + ec, Bunčani; bun + ka, pri Ljutomeru: bo + bin + ke = osepnice, t. j. pa + bun + ke. — Diti: d + t, d + n; po + dat + ek, za + det, sub + dit + us, dot + es, na + dut, in + dut + us, deut + en, deut + isch; dan, don + eti, den + ar, din + ar, dnevno plačilo, oziroma zaslužek, v + din + jati, dn + ina, ob Muri poljsko delo dajejo v: din. Arabski in grški in slovenski: den, *δην*, dan, Don, Donava, Dunav.

Gati; g + t, Gott, gut, g + n, genus; Gatte, gan + je = gaj. — Liti; lat, let + o, lan + i, fa + lat, f = p, Letmerk, Litmerk, Lotmerk, gl. »Slov. Učitelj« 1929, str. 95, lut, lut + um, B + lut, b + lato, Be + lot + inci, Lu + ar v Slov. krajini, tudi reformator dr. Martin Luther = Lutar, k + lut + je, K + lut + jar, Klučarovci pri Ormožu in pri Ljutomeru, pa + lut, paludes, Pa + lüt na Krapji, Pi + lat + us, k + let + je, Kleč. — Nati; nat = perje pri repi, pri pesi, nett, nit, Not. nut + us. — P + i + ti, va + piti, va + pot, nepravilna je torej pisava: valpet, Valpotič; pat, Pfad, pet, pot, petovje = potovje — potuvje = Petovium, Ptuj; pot, potiti se, pot = koža, človek je bele poti, bele kože, (hrv.) put, druge vrste koža je: ka + put = suknja; (latinski) ca + p + ere, sa + p + ere, put + are, ca + put = glava, pet, sa + pient + es; cu + p + ere, ku + piti, kaufen, sa + p + ere, so + p + em, saufen.

Sklep. Vzamem pred sebe slovar ali hebrejski ali grški ali latinski ali slovenski, izmed slovanskih najbolj deviški je slovenski, pogledam posamezne besede. V besedi poiščem: koren. Mogoče, da besedni koren tiči v deležniku. Deležnik menda ima predlog ali prilog. N. pr. (Mariborski) »Časopis« piše: Lonec je izvora neznanega, slovenski je pisker. Torej: lonec; koren: l, l + n = lon = deležnik preteklega časa, liti; c = kaph comparativum: lon + ec. Na samoglasnike se ne oziram, vpoštevam le tihnike. In: pi + s + ker? Koren: r. Predložim: kaph. Dobim: k + r = ker, živi pri severnih Slovanih, pomeni, zarez, jamica, primeri: kr + niti, krnica, Pe + kr + e, Pa + kr + ac, v Prekmurju obitelj Kerec. Predložim še enkrat: kaph = s. Imam: s + ker, t. j. neke

vrste ker ali drugačija jamica. Predložim: beth. Dobil sem: pa + s + k + r, pa + sker, pisker. Skarje = š + kar + je, s + kor + ja, š + kor + (n)ji. Srbski: škaredan, t. j. ne + p + rid + en, (red = ordo = (o)rt + us), ne + po + red + en; red, predložim kaph (ka + red) in še enkrat kaph (š + ka + red) škaredan. »Slovenski: po + reden, p + rid + en; beth (po) z glasnikom, in beth (p) brez glasnika. Isto velja za »Rečnik vseh krajev« v Jugoslaviji. Poiščem: koren, deležnik, predlog ali prilóg v imenu krajevnem.

Nauk. Čudovit je bil Učitelj, ki je človeka učil govoriti. — Čudo = č + d = kaph + diti. — Bil = biti. — Učiti. Glagol: viti + kaph; v + k, vak, wanken, vek, wecken, vekati, ž + vekati, vikati, winken, vok, z + vok, vuk = (v)uk = uk, v + č, vuč + iti, učiti. — Ki. Staroslovenski: i, ja, je, t. j. on, ona, ono. Predložim: kaph. Dobim: k + i, ki, kaja, koje, t. j. neki drugi on, ona, ono; latinski qui. — Če + lov + ek. Koren: l, liti. Deležnik preteklega časa: l + v, lav, lev, liv, lov, luv. Prilóg: kaph, lov + ek. Predlog: kaph, če + lov + ek. To je Rusu ob Volgi osebnost, ki jo Slovenec imenuje: natakár. Torej: liti, liv + ati, lov. — Go + (v) + o + riti. Koren: r. Predložim: beth (ob = o). Dobim: oriti, orare. Šum u šumi šumom šumi, a u gori jeka ori. Predložim: kaph, (g = go). Dobim: go + oriti. Med glasnikoma odstranim zev s pomočjo črke: v. Imam: go + v + oriti, govoriti.

Izobrazba naroda

Načrt za trimesečni ljudskovisokošolski tečaj za kmetska dekleta.

Anica Lebarjeva.

1. Razdelitev učne snovi za razgovore o družboslovju, kmetskem stanoslovju, državoiznanstvu in ljudskem gospodarstvu.

Ker je izmenjava misli o teh skupinah življenja v tesni zvezi z vsakdanjim veronaukom (življenjeslovjem), ki tvori jedro tečaja, ji je odmerjeno dnevno 1 in $\frac{1}{2}$ ure, torej 9 ur na teden.

1. teden: Zgodovina nemškega ljudstva. — Germanstvo. — Francija. — Prihod krščanstva. — Srednjeveško cesarstvo. — Raszul te države. — Absolutizem. — Pruska država. Nemška država. — Svetovna vojna.
2. teden: Nadaljevanje.
3. teden: Nadaljevanje.
4. teden: Kmetstvo ljudstvo. — Razni življenjski krogi: Družina soseščina. — Vaška skupnost. — Rod, ljudstvo.
5. teden: Nadaljevanje.
6. teden: Katere nevarnosti groze kmetskemu življu. — Kmetka žena varihinja kmetskega življa.
7. teden: Bistvo in začetek države. Državna ustava. Pomen strank. Žena in politika.
8. teden: Nadaljevanje.
9. teden: Kmetka žena v občini. Organizacija občine. Urad za ljudsko blagostanje. — Mladinsko skrbstvo.
10. teden: Razmah domačega gospodarstva v ljudsko gospodarstvo.
11. teden: Kakšno mesto ima nemški kmet v nemškem gospodarstvu? Katere so njegove naloge?
12. teden: Kriza kmetskega gospodarstva in kako je premagati? Kmetka mladenka in naseljevanje.

2. Razdelitev učne snovi za pouk iz zdravstva, strežbe bolnikov in nege dojenčka.

Ta pouk se razdeli v tečaju na 1 in $\frac{1}{2}$ ure v tednu in gre teorija in praksa roko v roki.

1. teden: Človeško telo. — Namen in delovanje organov. — Zdravje in njegov pomen za posameznika in družbo.
2. teden: Neža telesa: kože, oči, ušes, ust in zob, las, nohtov in nog.
3. teden: Higijena obleke. — Izbira blaga. — Perilo, obleka, nogavice, čevlji. — Škodljivost nehigijenične obleke. — Izmenjava obleke in perila.
4. teden: Higijena stanovanja. — Zdravo in nezdravo stanovanje. — Zračenje, kurjava, snaženje. — Bolezni, ki izvirajo iz nezdravih stanovanj.
5. teden: Najvažnejše otroške in ljudske bolezni (rahitis, tuberkuloza, spolne bolezni). — Bistvo, širjenje teh bolezni, varstvo pred njimi.
6. teden: Temeljni pogoji za uspešno strežbo bolnikov. — Bolniška soba. — Bolniška postelja. — Nalezljive bolezni. — Alkoholizem.
7. teden: Prva pomoč pri nezgodah. — Rane, opekline, krvavljenje. — Prva pomoč pri zviti ali zlomljeni nogi ali roki. — Nezavest. — Solnčarica. — Zastrupljenje. — Domača lekarna.
8. teden: Telesni in duševni razvoj dojenčka. — Vsakdanja telesna nega dojenčka. (Kopanje, ranjena mesta na telescu, (prašenje.) — Neža oči, nosa, čes.
9. teden: Perilo in obleka dojenčka. Ravnanje z dojenčkovim perilom.
10. teden: Posteljica in oprava posteljice.
11. teden: Naravna in umetna prehranitev dojenčka. — Mleko. — Kako je treba dajati dojenčku steklenico. — Snaženje steklenice in sesalnika.
12. teden: Bolni dojenček in njegova nega. — Motnje v prehrani. — Prehlačenje. — Nalezljive bolezni. — Ogled dečjega doma.

3. Razdelitev učne snovi za pouk v knjigovodstvu in gospodinjskem računstvu.

Ta pouk pride na vrsto vsakih 14 dni po 1 in $\frac{1}{2}$ ure.

1. ura: Uvod v navadno knjigovodstvo. — Koncept za kmetsko gospodinjstvo.
2. ura: Času primerne plače za uslužbenca na deželi. — Preračunavanje plače in cene.
3. ura: Zakoniti odtegljaji od dohodkov. — Davki. — Hranilnice. — Zavarovalning.
4. ura: Štedenje. — Potreba štednje. — Dolgovi, vlaganje prihranjenega v hranilnico. — Vrednostni papirji.
5. ura: Nadaljevanje.
6. ura: Dohodki in izdatki v gospodinjstvu. — Najemnina in stanarina. — Kurjava. — Razsvetljava. — Obleka itd.

4. Učni načrt za živiloznanstvo.

Pouk se menjava s knjigovodstvom vsakih 14 dni. Ima torej 6 krat 1 in $\frac{1}{2}$ ure. Najvažnejše o živilih se pogovori pri kuharskem pouku.

1. ura: Bistvo in sestavni deli naše hrane v splošnem. — Voda, zrak, solnce pogoj življenja. — Hranila.
2. ura: Prebava, krvni obtok, izmenjava hrane.
3. ura: Predelava hranil.
4. ura: Hranila iz živalstva in njih pomen. — Vrednost, vsebina. — Poskus.
5. ura: Hranila iz rastlinstva, vključno sadje s stališča novodobnega živiloznanstva. Vsebinska. — Poskus.
6. ura: Splošna higijena prehrane. (Enakomerno — pij in jej o pravem času in v pravi meri — ozir. na starost, delo, podnebje, zdravstveno stanje.)
Opomba: Predlagana snov je le pobuda. Ozirati se je treba na izobrazbo in darovitost tečajnic. V ugodnem slučaju se učna snov lahko razširi, z ozirom na biologijo in biokemijo.

5. Razdelitev učne snovi iz perutninarstva, prašičereje in pridelovanja sočivja.

Za ta pouk je določeno vsak teden eno dopoldne s 3 urami. V ospredju stoji reja domačih živali, kjer na vrtu v zimskem času ni dela.

Pouk.

Praktično delo.

1. teden.

Pomen perutnine za mesto in deželo. Ogled hleva s primerno razlago. Vsak dan je snaženje hleva. Najvažnejše pasme.

2. teden.

Razni načini krmljenja in napajanja. Krmljenje velike perutnine. Razpošiljanje jajec. Najvažnejše pasme in posoda.

3. teden.

Nega perutnine. Bolezni, varstvo; Temeljito razkuženje kurnjaka in uničevanje mrčesa. perutnine.

4. teden.

Naravno valjenje. Nega in prehrana Priprava gnezda. Izbira jajec. Klanje piščančkov. perutnine.

5. teden.

Svinjak, kakšen naj bo. Kakšne pr- Ogled svinjaka. Dobra in slaba stran šiče naj izbira gospodinja. živalskih pasem.

6. teden.

Krmljenje in nega mladih prašičkov Praktično. plemenskih prašičev.

7. teden.

Odebeljenje prašičev. Vsakdanje delo v svinjaku.

8. teden.

Nega in krmljenje mlečne živine. Praktično.

9. teden.

Sestava, prebava in izkoriščanje raz- Spoznavanje močnih krmil, sestavnih krmil. ljanje krmil v racije.

10. teden.

Kako dobičkonosno izkoristim svoj Spravljanje in prezimovanje sočivja vrt. in sadja. Obrezovanje drevja.

11. teden.

Nadaljevanje 10. tedna. Pletarstvo in izdelovanje iz basta.

12. teden.

Nega vrtnic in sobnih cvetlic. Ročno delo kakor v 11. tednu.

(Dalje sledi.)

Potreba enotne kmetijske revije.

Franjo Čiček.

Slovenci smo silno razdvojen narod kljub temu, da nas je malo. Le pogledjmo, koliko imamo časopisov, revij, društev itd. Skoraj vsakega pol leta se ustanovi kje kaka novo ustanovljena književna družba ter nabira članke. Razumljivo je, da se nobena ne more primerno razvijati, kar povzroča krizo, hiranje in životarjenje.

Tudi strokovni listi in revije niso kaj boljši. Imamo jih vse polno in vsak list toži, da ima premalo naročnikov ter poziva člane, naj vsak pridobi vsaj še kakega naročnika.

Za vsako panogo imamo poseben list: za sadjarstvo, vinogradništvo, čebelarstvo, lov in ribištvo, poljedelstvo itd. in vendar je naš kmet po večini vse v eni osebi: poljedelec, živinorejec, sadjar in vrtnar, vinogradnik, gozdar, lovec,

čebelar itd. Kako naj naroči izobrazbe željan poljedelec vse te časopise, ki ga najbolj zanimajo? Kje naj vzame denar, pa tudi čas, da bo mogel vse to prebrati?

Taka specializacija posameznih panog bi bila na mestu pri milijonskih narodih, a še tam je ne poznajo. Treba je samo pogledati, kaj na primer vsebuje nemški »Landwirt«, pa bomo videli, da res vse, kar zanima kmeta. In vse to ima v eni reviji — mesečniku — ki se dobiva za nizko ceno. To je seveda lahko mogoče, ker je naklada ogromna, sotrudniki pa so najboljši praktični strokovnjaki.

V korist našega kmeta bi bilo, da koncentriramo ves kmetijski strokovni pouk. Za tako kulturno strokovno ujedinjenje bi bila najbolj primerna Kmetijska družba, »Kmetovalec« naj bi postal glasilo kmetijske strokovne samoizobrazbe vseh panog praktičnega kmetijstva. »Kmetovalec« naj tvori jedro in podlago za vse panoge kmetijskega življenja in dela, vsled tega bi ga morale imeti ne le vse knjižnice in zadruga, temveč vsak, ki se količkaj bavi s kmetijstvom, predvsem vsak kmet, kmetijski delavec, učitelj, duhovnik, veleposestnik itd.

Poleg tega mora pa šola storiti vse, da kmet tudi praktično uporabljata koristi, ki mu jih nudi strokovno časopisje. Ako bomo naše poljedelce strokovno izobrazili, bo kmetijski problem kmalu rešen. Dober kmet je podlaga naše države in njena bodočnost. Z izboljšanjem kmetijskega položaja bo raslo tudi blagostanje drugih stanov.

»Kmetijska družba« dvigne kmetijski stan s svojim znanstvenim listom »Kmetovalec«, da postane kmet na svoji zemlji svoj gospod, zaveden in da bo še bolj ljubil svojo rodno zemljo!

Kulturni pregled

Šolske razmere v ribniški dekaniji l. 1814.

(Donesek h kulturni zgodovini.)

Dekan Anton Skubic.

(Dalje.)

Kakšne dohodke pa bi imel sodraški učitelj? Ima njivo za pol mernika posetve, ki donaša 4 gld., kot cerkvenik in organist ima za kolekturo 30 mernikov pšenice v vrednosti 50 gld., 40 mernikov mešanega žita v vrednosti 30 gld., 30 funtov prediva v vrednosti 3 gld. Od štole pa dobiva letno: od slovesnih sv. maš 1 gld. 30 kr., od pogrebov odrastlih z zvonjenjem vred 3 gld. 20 kr., od pogrebov otrok z zvonjenjem 1 gld. 45 kr., od porok 1 gld. 20 kr., od ekskurzov pri podružnicah 3 gld.; skupaj torej letnih 97 gld. 55 kr., od katerih pa mora dati za posla 60 gld., tako da mu ostane le 37 gld. 55 kr. Če bi imel učitelj tudi polnih 100 gld., bi bilo vsekako premalo za sposobnega moža.

Ako torej okrožni urad s svojim velikim vplivom preskrbi, da bo učitelj v Sodražici dobival iz šolskega fonda gori označeno kongruo v znesku 72 gld. 52½ kr., in ako se na podlagi tega razpiše služba, ribniška graščina, ki je obenem patron šole, pa se pozove, da takoj napravi šolske klopi, pripravi stavbni material, s katerim bi se dve sobici združili v eno šolsko sobo, in se poslopje dvigne, tako da se dobi stanovanje za učitelja, bi se prihodnje leto lahko začel poletni tečaj. — Naredilo pa se ni ne eno ne drugo.

Koliko pa so ljudje takrat dali na šolski pouk? Poročilo dekana Humla iz l. 1814. nam podaja kaj zajemljivo kulturno sliko o tedanjem ljudskem šolstvu v ribniškem dekanatu, ki je v tem oziru veljal za enega najboljših. Pripomnim, da so se všolali le tisti kraji, ki niso bili od fare oddaljeni več kot pol ure.

V Ribnici je bilo všolanih l. 1814. 189 dečkov in 191 deklic, torej 380 otrok, nevšolanih pa 166 dečkov in 168 deklic, skupaj 334. Izmed všolanih je obiskovalo šolo 31 dečkov in 15 deklic. Ker pa je bila šola na glasu kot zelo dobra, jo je izven šolske starosti iz Ribnice obiskovalo še 21 fantov in 3 dekleta, izmed

nevšolanih pa 7 učencev v šolski starosti in 6 fantov nad šolsko starostjo, ter 33 učencev in 2 učenki iz tujih okrajev (Kranjske, Hrvaške, Trsta, Istre, Dalmacije itd.). Šola, ki jo je obiskovalo 98 učencev in 41 učenk, torej 139 šolarjev, je veljala za čudovito obiskano. Imela je dva razreda; v prvem se je učilo »kranjsko«, v drugem pa kranjsko in nemško. — Dobropolje so imele 224 všolanih in 147 nevšolanih otrok. Šola je imela en razred, ki ga je obiskovalo 11 dečkov in še izmed teh 9 neredno in samo 2 redno. Deklica se ni nobena zmenila za šolo. — Loški potok je imel en razred in 296 všolanih otrok. Všolani so bili vsi, ker ni bilo nobeno selo pol ure oddaljeno. V šolo je hodilo 47 dečkov in 3 deklice, pa še ti neredno. — V Laščah je bilo 130 všolanih in 282 nevšolanih otrok. Šola to leto ni imela nobenega učenca, ker tudi učitelja ni bilo, kar je bilo v Laščah ponoven slučaj. — Dolenja vas z Grčaricami vred je imela 257, Sodražica 357, Gora 64, Sv. Gregor 160, Hinje 361, Struže 120, Rob 189, Ambrus 130 šolodnih otrok. Izmed vseh navedenih ni hodil nihče v šolo, ker niso imeli ne šole ne učitelja, samo iz Dolenje vasi jih je hodilo 6 v Ribnico.

Vsa ribniška dekanija je imela torej 1030 všolanih in 2428 nevšolanih otrok. Izmed vseh teh je obiskovalo šolo 156 dečkov in 26 deklic, torej 182 učencev, pa še izmed teh je bilo dokaj prostovoljcev in tujcev, kakor omenjeno pri Ribnici. Tako je pravzaprav od 3458 šolodnih otrok obiskovalo šolo le 3,09%. Hiš pa je bilo v dekaniji 2221, torej je dala komaj vsaka dvajseta hiša enega učenca.

Kakor za šolski pouk, tako so ljudje kazali neko apatijo tudi za šolske stavbe in učiteljstvo. Iz poročila, ki ga je v oktobru 1814 poslal dekan Humel okrož. uradu v Novem mestu, povzamem podatke, ki so v marsičem zajemljivi.

V Loškem potoku vikar Anton Mežan zelo vneto pospešuje šolski pouk; vzdržal ga je celo v neprijaznem francoskem času, je tudi spreten in marljiv katehet, v kolikor mu dopušča dušnopastirsko delo. Učitelj Jakob Mikulič sicer nima potrtilnega dekreta, ki ga pa zasluži, je spreten in še bolj marljiv, zraven pa brezhibnega vedenja. Nadzornik Simon Nosan je natančen. Šolski patron je ribniška graščina. Za zimski tečaj so ljudje še zavzeti, za poletnega pa ne, češ, ker rabijo otroke za pašo. Kakor šoli, tako tudi učitelju ljudje niso nič kaj naklonjeni. Učitelj se pritožuje, da mu nove hiše, katerih je 62, nočejo dajati predpisane kolekture. Vsaka hiša bi mu imela dati 4 mere mešanega žita in 2 solda. Skupaj bi to znašalo 15½ mernika mešanega žita in 59 kr. To bero so prej dajali na Bloke, kamor je bil vfaran tudi Loški potok. V februarju 1788 pa je gubernij odločil, da se ta bera prenese na učitelja v Loškem potoku, ki je obenem organist, in so jo Potočani skozi 26 let tudi redno dajali. Ko pa je Jakob Mikulič 11. oktobra 1811, ko je ravno prišel iz Velikih Lašč, to bero pobiral, so mu jo odrekli, češ, da jim je tako ukazano od višjih in nižjih sodnikov (ober- in unterrihtarjev).

Humel je učiteljevo pritožbo pismeno predložil okrajni gosposki (graščini) v Ribnici s prošnjo, naj pozove potoške občane, da to bero odrajtajo, ker so jo skozi 26 let dajali vsem učiteljem, in je bila v dekretu z dne 12. avgusta 1811 zagotovljena tudi Jakobu Mikuliču, ki se je takrat udingal za Loški potok, ter so dohodki za učitelja itak tako malenkostni, da mu je morala še celo avstrijska vlada iz šolskega zaklada primakniti 11 gl. 4 kr., kar je bilo tamošnjemu učitelju priznано že leta 1793. Gosposka ni cel mesec ničesar odgovorila. Na ponovno urgenco je graščina Humlu sporočila odgovor potoških občanov, češ, »da so povzeli iz uradnih obravnav, ki so se vršile pred leti o tej beri, da takozvana bloška bera ne veže novih hiš v Loškem potoku, ampak da jim je bila odpuščena. Četudi je torej občina nekaj let sem prostovoljno dajala to bero, vendar v to ni zavezana; najmanj pa so bili občani pričakovali, da jim bo duhovščina skušala protipostavno naprtiti breme, ki bi gotovo težilo nje in naslednike.«

Nad to izjavo je bil Humel zelo vznemoljen, češ, da Potočani kaj takega predbacivajo, ko imajo vendar dušnega pastirja, ki v resnici zasluži naziv »pri-

jetelja šole«, ki je v žalostnih časih francoske invazije sam vzdrževal šolo v tej gorski fari; tembolj je vznevoljen na to izjavo, ker si ravno sedaj vse oblasti prizadevajo vzbuditi v Iliriji še vedno spečo vnemo za šolo. Potočani pa imajo za šolo gluha ušesa. Okrožni urad naj vse to presodi in razsodi.

Prav podobna zasanost je vladala tudi v Dobropoljah. Župnik Franc Farger je vnet pospeševatelj šole, kolikor mu dopušča visoka starost. Katehet Ivan Poderžaj je sicer prav spreten, vendar pa zelo slabega zdravja. Učitelj Andrej Petelin nima potrtilnega dekreta, je srednje zmožen in marljiv, v vedenju pa brez graje. Všolanih otrok je 224, in sicer 120 dečkov in 104 deklice. Šolo pa obiskuje samo 11 dečkov, tako poleti kakor pozimi. Nevšolanih je 174 otrok, 93 dečkov in 81 deklic. Nedeljske šole nimajo. Uči se »po kranjsko«. Šolski nadzornik Anton Brodnik je zaradi trgovskih poslov skoro vedno odsoten. Cesar je patron šole, prezentant pa čušperško gospostvo in krajevni župnik. Smisel za šolo ni najboljši. L. 1813. sploh niso imeli nikakega pouka, dasi imajo novo šolo, ki pa je brez notranje oprave, brez ometa in stropov, četudi stoji že par let.

Dne 9. novembra 1814 so se zbrali veljavni možje in oblastniki, »Kunstverständige ter ober- in unterrihtarji« k obravnavi za dobavo šolske opreme in za ometavo šolskih prostorov. Sedaj so šele ugotovili, da šolska soba še ni ometana in nima stropa, da stavba sploh še nima ne notranjega ne zunanjega ometa, da ni klopi ne črne table za računanje in pisanje, ne mizice za učitelja, ne omarice za ubožne knjige, da manjka tudi par stolov za vizitatorja in krajnega šolskega nadzornika. Pri obravnavi so ugotovili, koliko materiala bi bilo treba, koliko bi vse to stalo in kdo naj bi plačal.

Za omet bi bilo treba 30 voz peska in 20 vag apna; za strop 100 lat in 4000 žebļjev; za 48 šolo obiskujočih otrok treba 8 klopi po 10 čevļjev in 6 col dolgih, 2 čevļja pa širokih. Za teh 8 klopi bi rabili 6 leg, 16 debelih desk za sedeže in mize ter 50 tankih desk za pod in stene ob klopeh ter 300 žebļjev. Za napravo učiteljeve »vzvišene« mizice, za 2 tabli in par stolov ter omarico za ubožne knjige bi potrebovali 15 srednjih desk in 8 lat iz trdega lesa ter eno ključavnico s panti. Čez vse so napravili natančen protokol, ki so ga nekateri podpisali, drugi pa podkrižali.

Koliko bi vse to stalo? Tesarska dela nekako 35 gld., zidarska pa 56 gld. (1 gld. = 60 kr.). Voz peska bo po 30 kr., vaga apna 45 kr., lega 20 kr., debela deska 20 kr., srednja 15 kr., tanka 12 kr., lata iz trdega lesa 8 kr., ključavnica s panti 1 gld. 40 kr. Vse z delom vred bo stalo 157 gld. 19 kr. Kdo plača? Zemeljska gosposka 54 gld. 54 kr. 2 vinarja, patron 102 gld. 54 kr. 2 vin., občina — nič.

Na poziv okrožnega urada v Novem mestu z dne 18. novembra 1814 je dekan Humel vprašal turjaško kot zemeljsko gospostvo, kaj je ukrenilo, da se dobropoljska šola spravi v poraben stan. Gospostvo je odgovorilo, da gredo dela že h koncu. Povprašal pa je o tem tudi dobropoljskega župnika, ki je sporočil, da se gospostvo niti zganiło ni, in nihče ni roke položil na delo, zato se šola tudi otvoriti ni mogla. Na nov dekanov poziv pa je Turjak odgovoril in obljubil, da se kmalu vse uredi, in se bo mogla šola začeti. In pri tem je zaenkrat to leto ostalo.

V Laščah je dekan Humel že 8. februarja 1809 izbezal konkurenčno obravnavo in koncertacijo s turjaško grofijo, pri kateri so se dogovorili, da se mala šola razširi, in se je ugotovil načrt in proračun. Konzistorijalni fond je dovolil 100 gld. predjema za napravo klopi in notranje oprave. Ker pa so v tem Francozi zasedli deželo, je ta predjem izostal. L. 1811. je učitelj Jakob Mikulič zapustil službo, ker ni dobival plače, in se preselil v Loški potok. Šola v Laščah je popolnoma prejenjala. Začetkom novembra 1813. se je zopet otvorila, pa je trajala samo skozi zimski tečaj, ker je spomladi 1814 tudi učitelj Andrej Kavčnik zapustil službo iz istega vzroka in je dobil boljše mesto. V Laščah itak ni dobival skoro nič plače.

Za njegovo mesto pa je vendar v dobrem upanju zaprosil črnomaljski učitelj Simon Widmayer. Dobropoljski župnik kot patron ga priporoča, in ker je bil edini prosilec, ga je tudi Humel predlagal konzistoriju, četudi nima potrjenega pedagoškega spričevala. Konzistorij ga je jeseni tega leta nastavil le provizorično za eno leto proti temu, da pred njim v prvem sledečem terminu napravi izkušnjo. Dekan Humel pa prosi okrožni urad, naj mu kako pripomore do kongruie bivših 87 gl. 7¼ kr., katere izplačilo se je pod Francozi ustavilo. Tako se je na slepo srečo v Laščah jeseni 1814 zopet začela šola.

Poročilo dekana Humla o velikolaški šoli se glasi, da je župnijski vikar Jakob Pušavec delaven za šolo, kaplan Luka Berčič pa je spreten in marljiv katehet. Učitelj Simon Widmayer je samo provizorično nastavljen in nima ne adjustiranega spričevala ne potrdilnega dekreta. Kakšne so njegove zmožnosti in drugo, ni mogoče povedati, ker je službo šele nastopil. Všolanih je 69 dečkov in 61 deklic, od katerih hodi v šolo pozimi 45 dečkov in 7 deklic, poleti pa nihče. Nevšolanih je 282 otrok, 143 dečkov in 139 deklic. Nedeljske šole ni. Poučuje se v »kranjskem« jeziku. Šolskega nadzornika Antona Hočevarja kot trgovca skoro nikoli ni doma. Smisel za šolo med ljudstvom ni vreden omembe. Šolo treba za eno nadstropje dvigniti, da dobi tudi učitelj stanovanje, ker ga v Laščah ni.

Ko je Humel le vedno prižganjal pri gospostvih, da se že enkrat šola v Laščah uredi, je koncem leta 1814. turjaška graščina sporočila, da šola v Laščah ne spada pod njeno jurisdikcijo, ampak pod ribniško gospodstvo. Ribniška graščina pa je konstatirala, da sploh ne ve, čegave so Lašče, ker ni nikdar dobila nobenega akta od laške mairije ali turjaške grofije, in je najboljšje, da se priklopijo Turjaku. Da ravnokar pričeta šola v Laščah zopet ne prejenja, je vlada nakazala 7. decembra 1814 tamošnjemu učitelju predjem 43 gl. 33½ kr., s čimer bi bila plača za pol leta, to je do konca aprila 1815, poravnana.

O Ribnici pravi dekanovo poročilo, da je tukaj dušni pastir Bonaventura Humel. Kaplan Mihael Benedikt je katehet v drugem razredu, kaplan Andrej Luznar pa v prvem. Pri prvem je pridnost večja kot pripravnost, pri drugem pa pripravnost večja kot pridnost. Anton Krompholz (Nemec) je učitelj, ima potrdilni dekret ter ravnolotiko pripravnosti kot pridnosti in je primerno zmožen. Ima tudi najboljše nrvstveno spričevalo, ki popolnoma odgovarja njegovemu vedenju. Ivan Klibor je učiteljski pomočnik (Nemec iz Šlezije), čigar pridnost in vedenje prekaša njegovo pripravnost. Sicer pa je dobil že l. 1793. od nadzorstva v Novem mestu prav izvrstno spričevalo za podeželsko šolo, ki pa žal ni potrjeno od škofijskega konzistorija, kar naj bi se mu izpregledalo, ker na tej šoli že 25 let neumorno opravlja pomočniško službo, in je tudi sicer njegovo življenje zgledno. V Ribnico je prišel kot krojaški pomočnik. (Bil je učitelj pesnika Fr. Prešerna.) V Ribnici je tudi učiteljski kandidat Gregor Adamič, ki si je preteklo leto pridobil na glavni šoli v Celju pedagoško spričevalo in se sedaj tukaj vadi v predavanju in nastopu.

Všolanih je 380 otrok, nevšolanih 334, torej skupaj 714. Šolo jih obiskuje redno tako v poletnem kakor zimskem tečaju 121, in sicer 98 dečkov in 23 deklic. V šolo jih hodi 18 več kakor prejšnje leto in število vsako leto raste. Zraven teh pa jih hodi še več prostovoljno iz nevšolanih krajev in izven šolske dobe ter mnogo tujcev. Vpeljana je tudi nedeljska ponavljalna šola. Poučuje se v prvem razredu v »kranjskem« jeziku, v drugem pa v kranjskem in nemškem. Nadzornik Sigismund Zarfeld je natančen v predpisih. Patron je cesar, prezentanta pa graščina in župnik v Ribnici. Šolo treba zidati novo. Smisel za šolo tlači samo velika revščina.

Ribniška šola je uživala od pamtiveka velik sloves. Dokaz temu je to, da je v šoli to leto 38 otrok iz najdaljših krajev. To izpričuje, kako izvrstna je ribniška šola, ki je v čast učencem in učiteljem, in se torej staršem ne more

braniti, da ne bi otrok pošiljali v šolo tja, kjer upajo doseči najboljšo izobrazbo, četudi je graščina drugačnega mnenja.

Težava pa je s šolskimi prostori in učiteljskim stanovanjem. V cerkvenikovem stanovanju (sedanja hišna številka 27) sta dve šolski sobi, druga vrh druge. Vsaka meri po 17 čevljev na dolžnost, 16 na širokost in 8 na visokost. Razširiti se dasta kvečjemu za 4 čevlje na dolžnost, kar bi stalo najmanj 250 gld., in bi bilo prostora komaj za eno četrtino otrok iz vsolanih selišč, ker mora imeti po določbah šolskega kodeksa vsaka soba za 50—60 otrok 23 čevljev dolžine, 18 širine in 10 višine. Že leta 1807. so se pogajali z lastnikom hišne št. 50 (pri Fegcu, sedaj pri Zoržku), da bi dal v najem dve sobi za šolo. Nekaj časa se je sicer vršil v teh sobah šolski pouk, pa se je morala šola kmalu zopet preseliti v svoje stare prostore. Za francoske okupacije se je namreč v teh sobah naselilo mirovno sodišče in percepcijska pisarna, za kar je dobival lastnik 56 gld. letne najemnine. Sedaj bi se v teh sobah zopet lahko nastanila šola. Vsaka soba meri 20 in pol čevlja na dolžnost, 21 na širokost in 9 na visokost. Ker pa šola dela v hiši večje nepravilnosti, bi bilo treba lastniku primakniti še 9 gld., tako da bi dobival 65 gld. Pogodba naj bi se sklenila za 6 let. V tem času naj bi se zidala nova šola, ali pa, kar bi bilo za interesente še najcenejše, naj bi se ta hiša od lastnika kupila za šolo. Zunaj trga pa nikakor ne kaže zidati nove šole, ker morajo šolarji vsak dan v cerkev, pa bi jih tudi ne mogli predstojniki vedno nadzorovati.

Kar tiče stanovanje učitelja in pomočnika, ki je morata imeti na deželi po določbah šolskega kodeksa brezplačno, bi lahko prejšnja šola po svojem prvotnem namenu služila za stanovanje enega, drugemu pa bi se do pozidanja primerne šolskega poslopja dajala letna stanovanjska doklada okrog 35 gld., ker je taka najemnina tukaj običajna.

(Dalje sledi.)

Bolgarsko šolstvo.

Janez Perenič.

Ko smo čitali ali slišali o Bolgarih, smo si največkrat predstavljali nekaj silno zaostalega in zamotanega. A poročila so bila tako različna in velikokrat nasprotujoča si, da si v resnici nismo mogli ustvariti slike, ki bi odgovarjala našim pojmom. Kljub številnim pojasnilom je ostala ta dežela naša — uganika.

»Danes se pač nikjer na svetu ne cedi med, še v Berlinu ne, v središču človeške kulture«, tako sem si mislil in sem jo mahnil v Bolgarijo. Dva meseca sem hodil okrog, pa nisem našel drugega kot ljudi, ki so ravno takšni, kot pri nas, pa so gostoljubni, kakor naši. Videl sem moderno urejena mesta, letovišča, ki so polna tujcev — na eni strani bogastvo, na drugi pa beraštvo, kakor drugod; rodovitna in marljivo obdelana polja, romantične planine, na katere sem lezel, kot pri nas. Našel sem še nešteto drugih stvari, ki so enake našim.

Obenem sem se zanimal za njih šolske razmere, o katerih bom skušal podati kratko, a najobjektivnejšo sliko.

Razvoj njihovega šolstva je tesno vezan z razvojem njih politične zgodovine. Politično so bili v turškem suženjstvu, kulturno pa v grškem. Turki se niso brigali za šolstvo, zato so ga toliko bolj cenili in podpirali Grki, ki so skušali na ta način asimilirati Bolgare.

Bolgari pa so bili brezobziren boj proti Turku — izterjevalcu davkov, kakor proti Grku — svečeniku in nositelju kulture. Vendar so nazadnje spoznali, da samo boj z orožjem ni absolutno osvobodilen, ker vsak boj zahteva najprej izobrazbe, ki je pa ljudstvo ni imelo. Zato je bilo treba najprej dvigniti ljudsko prosveto in šele na ta temelj postaviti odločilen boj za svobodo. Z vso vneto

so začeli ustanavljati svoje ljudsko šolstvo. Turško državno vodstvo se zanj še zmenilo ni, kaj šele, da bi ga podpiralo, saj se še za svoje šolstvo ni brigalo. Toliko bolj pa so rohneli grški duhovniki, ki so čutili, da jim na ta način zmanjkujejo tla v ljudstvu. Začeli so z denunciranjem in silnim preganjanjem, da bi že v kali zatrli ta pokret. A Bolgari se za to niso zmenili. Klub velikanskim zaprekam so ustanavljali šolstvo, in sicer kar na svojo roko. Občine, ki so bile precej avtonomne, so preskrbele sobe ali pa sezidale šolsko poslopje. One so tudi nastavljale in plačevale učiteljstvo. Seveda je bilo to šolstvo tako primitivno, kot naše za časa cerkovnikov in odsluženih vojakov, vendar šolstvo je bilo. Vrženo je bilo seme, ki je hitro vzkalilo in hitro bujno razrastlo.

V resnici je bila to čisto prava osvobodilna taktika, ki je kmalu pokazala uspehe s tem, da je najprej vrgla kulturno, potem pa tudi politično suženjstvo.

V svobodni državi so nastale nove zahteve. Šolstvo, ki je bilo že ustanovljeno, je bilo treba izpopolniti. Predvsem pa je bilo treba poskrbeti za strokovno izobražen učiteljski stan, ki je bil do takrat rekrutiran iz vseh mogočih ljudi: samoukih kmetov, starih komitašev, duhovnikov, učiteljev iz Rusije, pa tudi akademsko naobrazenih, kajti Turčija ni dovoljevala bolgarski inteligenci vstopa v nobeno drugo službo kot v učiteljsko. Ker je bila ob osvoboditvi to edina inteligenca, je bilo naravno, da je bila odpoklicana na vodilnejša mesta. Zato je postala potreba ustanovitve učiteljskega še večja. Ena najstarejših učiteljskih je v Kazanliku, majhnem mestecu, ki je središče produkcije rožnega olja in obenem še danes »veletovarna za učiteljstvo«, ker producira vsako leto približno 200 učiteljev, ki jih razpošilja po celi državi. Absolventi tega učiteljskega so znani kot najbolj nadarjeni in najbolj delavni učitelji.

Po osvobojenju je prešlo vse šolstvo v državno skrbstvo, vendar so si občine še do danes pridržale precej nekdanjih pravic in dolžnosti. Tako občine še danes postavljajo in vzdržujejo šolsko poslopje, one nastavljajo in premeščajo učiteljstvo in jim plačujejo eno tretjino mesečnih dohodkov, drugi dve tretjini pa država. Izjema so le siromašne gorske in obmejne občine, kjer je šolstvo in učiteljstvo v polni državni oskrbi.

Vzdrževanje šolstva je pri njih popolnoma drugačno kot pri nas. Bolgarija je izključno kmetijska država in njih polja so jako rodovitna in marljivo obdelana. Vendar pa radi primitivnega obdelovanja in slabe kmetijsko prodajne organizacije njih zemlja ne prinaša toliko, da bi se mogli dokopati do blagostanja. Vsled tega bi bil občinski prosvetni davek tako breme, da bi ga vobče ne mogli vzdržati, če bi hoteli imeti količkaj času primerno šolstvo. Zato so si pomagali s fondi, ki jih tvorijo največ podarjena in po agrarni reformi v to določena posestva. Ti fondi imajo svoje občinsko upraviteljstvo, ki je samostojno in od občinske blagajne popolnoma neodvisno. Nekateri občine imajo jako bogate fonde, pa imajo zato tudi prav vzorno šolstvo, kljub temu, da iz občinskega proračuna ne gre niti stolinka. Šolska bremena ne padajo na kmeta in zato vidi bolgarski kmet v šolstvu svojega največjega prijatelja.

Tudi ustroj šolstva je nekoliko drugačen. Soloobvezni so vsi otroci od 7. do 14. leta. V tej dobi morajo hoditi v osnovno šolo, ki se razdeli v 4 razrede prvonačalne (prvonačalno učilišče) in 3 razrede progimnazijalne šole (progimnazijalno učilišče). Kdor hoče nadaljevati študij, mora hoditi v progimnazijo toliko časa, da jo dovrši, ne glede, kdaj je prekoračil 14. leto. Šele nato sme prestopiti tudi v gimnazijo, ki ima 5 razredov (skupno s progimnazijo pa 8).

Prvonačalna šola je enaka našim prvim 4 razredom osnovne šole. Progimnazija pa je podobna našim gornjim 4 razredom osnovne šole (sedaj višji nar. šoli). Še bolj pa je podobna naši meščanski šoli, ker je progimnazija bistveno ločena od prvonačalne šole po smotru, po učnem načrtu, po poslopju in po učiteljski predizobrazbi. Ogledal sem si par teh šol in vselej sem dobil vtis

naše meščanske šole. Razlika med njima je tudi v tem, da je prvonačalna šola v prav vsaki vasi, progimnazija pa le v vsaki večji, ali pa za par vasi skupaj. Za našo predstavo je mala verjetnost, da bi imeli Bolgari osnovno šolo v prav vsaki vasi. Vendar pa je to popolna in tudi verjetna resnica, če pomislimo, da so vasi bolj redke pa večje kot naše. Nekatere štejejo do 10.000 prebivalcev.

Po uradni statistiki so imeli v šolskem letu 1928./29. sledeče število šol: 5499 prvonačalnih s 497.366 učenci in 1397 progimnazijalnih s 146.195 učenci. Torej skupno 6896 osnovnih šol s 643.561 učenci. Otroških vrtcev imajo 81.

To je za Bolgarijo, ki je bila do sedaj smatrana za popolnoma nekulturno državo, jako visoko število. Slovenci, ki veljamo za precej kulturne ljudi, imamo po najnovejši statistiki 822 osnovnih šol. Bolgarov je približno petkrat več in če bi hoteli doseči naše število, bi morali imeti petkrat več šol. (To pa je le 4110 šol). V resnici pa jih imajo 8,4 krat več kot mi.

Od srednjih šol imajo tri vrste gimnazij: humanistično, realno in pedagoško, od katerih vsaka traja 5 let. Poleg imajo tudi realko (imenovano tudi nepopolna gimnazija), ki traja 3 leta. Vse srednje šole so jako stroge in največjo pažnjo posvečajo učenju tujih jezikov (ruskega, francoskega in nemškega). Učenci so uniformirani. Vobče je lahko spoznati dijaka od progimnazije pa do univerze, ker od vseh najstrožje zahtevajo uniformo. Po statistiki iz 1928/29 so imeli 54 gimnazij s 26.430 učenci in 45 realk s 5552 učenci.

Na univerzo lahko prestopi le iz realne in humanistične gimnazije. Pedagoška gimnazija je le učiteljsiše. Ta gimnazija ima do tretjega razreda isto učno tvarino kot ostale in kot realka, le zadnji dve leti je strokoven učiteljski pouk. Zato lahko prestopijo v pedagoško gimnazijo po končanem tretjem letu iz ostalih gimnazij in po dovrstitvi realke, kajti šele zadnji dve leti je pedagoška gimnazija — pravo učiteljsiše.

Absolventi pedagoške gimnazije so nastavljeni kot učitelji v prvonačelni šoli. Učitelji progimnazijalne šole pa morajo obiskovati še dvoleten pedagoški kurs. V kurs sme vstopiti takoj po dovrstitvi učiteljsiša ali kake gimnazije, pa tudi že po izvršujoči učiteljski praksi. Toda na svoje stroške. Šola je popolnoma enaka naši nekdanji pedagoški šoli in zato tudi predizobrazba progimnazijalnih učiteljev popolnoma odgovarja predizobrazbi naših meščanskošolskih učiteljev, v kolikor so dovršili prva dva letnika pedagoške šole.

Za učitelja na gimnaziji mora dovršiti 4 leta univerze, kot pri nas. Mi smo po srednjih šolah navajeni na ime profesor, ki ga pa Bolgari uporabljajo le za vseučiliške profesorje. Vsi drugi, od otroškega vrtca (detska gradina), do vštrevši gimnazije in srednjih strokovnih šol so — učitelji.

Učiteljska predizobrazba ni torej nič slabša kot pri nas. Omeniti pa moram, da so bolgarski učitelji sila ukaželjni ter skušajo izrabiti vsak čas in vsako priliko v izpopolnitev svoje izobrazbe. Vsake počitnice se vrše ekskurzije (po domovini in tujini) ter tečaji, ki jih je prvotno organiziral Bolgarski učiteljski sejuz (zveza), zadnja leta pa tudi že država. Na državne stroške posečajo dvomesečne tečaje, ki jih organizira vsak okreg (= naša bivša oblast). Med njimi so telovadni, risarski, pevski, dirigentski, ročnih del, ornamentalnega risanja (ta predmet goje v šoli s posebno vnamo) in prepariranja živali (kar potrebujejo pri zbiranju šolskega muzeja) in vsak si svobodno izbere eno pa tudi dve stroki.

Didaktično so dobro podkovani. Ne da bi stresali nekaj napiljenih zastarelih pravil in učnih stopenj, pač pa so šolniki, ki gredo popolnoma s časom in z napredkom modernega šolstva. A ne samo v teoriji, ampak tudi v praksi in v samostojnem iskanju novih poti v šolskem pouku in vzgoji. V, to ima vsaka oblast eksperimentalno šolo (opitno učilište), ki jo posečajo in hospitirajo v njej grupe učiteljev. Sedaj nameravajo pomnožiti število teh šol na tri in obenem uvesti tudi vaške eksperimentalne šole.

Natančneje sem imel priliko videti tako šolo v Varni in priznati moram, da bi bila lahko ponos samemu Dunaju. Šolske sobe so urejene po najmodernejših predpisih. Mesto klopi so mize in stolčki. Povsod vzoren red in snaga. Vsak razred je organiziran. Ima predsednika in odbornike, ki so odgovorni za red. Iz učencev kar žari vljudnost in prisrčnost. Pouk je popolnoma samodelaven, učitelj je le njih prijatelj in svetovalec. Vsak razred ima svojo knjižnico, šola pa svoj muzej, ki ga zbirajo učenci sami. Učni uspehi so sijajni. Šolska skupnost in vzgoja za življenje sega tudi preko šolskih vrat s tem, da učenci obiskujejo bolne in revne tovariše, da izkazujejo postrežljivost napram starim in vljudnost napram vsakomur. Ko sva šla z nekim tamkajšnjim učiteljem po ulici, naju je srečal učenec 4. razreda, sin revnih staršev. Pozdravil naju je, in ko ga je učitelj ogorčil, je učenec stopil k njemu in mu segel v roko. Seveda mi ga je učitelj predstavil in zelo sem se začudil, ko se je deček prav večje poklonil in mi podal roko.

Eksperimentalna šola v Varni je od vseh najboljša in je tudi nekaka bolgarska pedagoška Meka. Njen glas sega celo v Nemčijo in Češko, odkoder jo hodijo ogledovat posamezne učiteljske skupine.

Osnovnega šolstva ima tri vrste, in sicer: narodno, manjšinsko in propagandno. Prvo je državno, drugi dve pa sta privatni. Katerakoli manjšina si želi imeti svojo šolo, ta si jo lahko svobodno ustanovi. Tako imajo precej pestro manjšinsko šolstvo. Največ je turških, teh je 1144, židovskih je 29, armenskih 16, češkoslovaških 6 in drugih (predvsem ruskih) 11. Temu šolstvu nihče ne nasprotuje. Pač pa nastopajo bolgarski učitelji proti propagandnemu šolstvu, ki ga vzdržujejo tuje države zgolj v propagandne svrhe. Od teh jih imajo Francozi 18, Angleži 12, Italijani 4, Američani 4 in katoliki 2.

Solske knjige so prvovrstne in napisane na podlagi najmodernejših pedagoških načel. Bukvar je jako dober. Mladinska literatura je zelo bogata. Pa tudi vsebina, oblika in ilustracije knjig so sijajne. Obenem pa so tako poceni, da so dostopne ne samo šolskim knjižnicam, ampak tudi vsakemu otroku in vsaki bedni hiši.

Tako vidimo, da bolgarsko srednje in še posebno osnovno šolstvo ni na najzadnjem mestu. Poglejmo še ostalo šolstvo.

V Sofiji je poleg državne univerze tudi svobodna univerza (svoboden univerzitet). Predavanja na tej univerzi so le ob večernih urah, zato so dostopna tudi tistim, ki so že uslužbeni pa si žele razširiti svojo izobrazbo. Ima tri oddelke: 1. trgovina in gospodarstvo, 2. financa in administracija, 3. diplomacija in pravo. Predavajo profesorji drž. univerze, ki so tu honorarni nastavljenci. Učna doba traja tri leta. Slušatelj pa je lahko vsak, ki ima srednješolsko izobrazbo (tudi učiteljišče).

Od strokovnega šolstva je kmetijsko šolstvo najbolj razvito. To je popolnoma razumljivo. Država ima 85% agrarnega prebivalstva in zato je nujno prisiljena, da posveča temu šolstvu kar največjo skrb. Višja gospodinjstva šola rekrutira učiteljice gospodinjstkonadaljevalnih šol. Precej imajo kmetijskih srednjih šol. A nadvse močno je število dvoletnih kmetijsko- in gospodinjstkonadaljevalnih šol. Tu ne poučujejo učitelji kot pri nas, ampak le kmetijski in gospodinjstki strokovnjaki. Zakon zahteva, da morata biti v vsakem kraju, kjer je progimnazija, tudi ti dve šoli. Ko bo v celoti izvedeno, bosta v približno 1350 krajih, kar bo silen činitelj boljše bolgarske bodočnosti.

Trgovsko šolstvo zadošča sodobnim razmeram. Obrtno šolstvo je dobro urejeno, samo premalo ga je še. Posebno jim manjka strojnih obrtnih šol.

Posebnost sta njih višja železničarska in pošgarska šola. Ustanovljeni sta bili z namenom, da vzgojita uradništvo in strokovno delavstvo v strogo vojaškem duhu. Na ta način upajo iztrebiti današnje uradništvo in strokovno delavstvo, ki je stanovsko organizirano in ki včasih v borbi za kruh pokaže tudi zobe. Šole

pripadajo vojnemu ministrstvu. Kakor pa so mi namigavali, bo to šolstvo pozeblo kljub skrbnemu negovanju vojnega ministrstva, ker uspehi ne odговarjajo ogromnim žrtvam. Najmanj se brigajo za izobrazbo duhovništva. Tudi to je povsem razumljivo. Duhovniki so bili nekdanj silno osovraženi, ker so bili po večini grški. Tudi pozneje, ko so grške prepodili, si domači niso znali priboriti zaupanja ljudstva in tako je še danes duhovnik v vsem javnem življenju — sedmo kolo. Še več, njega se vse izogiblje, kajti srečanje z duhovnikom prinaša — po njih praznoverju — neizogibno nesrečo. Njih izobrazba pa je v resnici precej

Diagram bolgarskega šolstva.

Številke pomenijo šolska leta.

4	univerza	sv. bod. univ.	v. železnič. šola	v. poš. šola	v. gospodinj. š.	pedag. šola	Trgovska š. I.	trgovska šola II.	trg. nad. šola	srednja kmetijska šola	kmetij. nad. š.	gospod. nad. š.	srednja obrtna šola	obrtno nad. š.	duhovniška šola	semenišče	6
3																	5
2																	4
1																	3
5	gimnazija	realka	učiteljske	Trgovska š. I.	trgovska šola II.	trg. nad. šola	srednja kmetijska šola	kmetij. nad. š.	gospod. nad. š.	srednja obrtna šola	obrtno nad. š.	duhovniška šola	semenišče	5			
4														4			
3														3			
2														2			
1														1			
3	progimnazija													7			
2														6			
1														5			
4	prvonačalna šola													4			
3														3			
2														2			
1														1			

pičla. Podeželski duhovniki imajo tri razrede seminarije (enako našim 6 gimnazijam). Mestni pa 6 razredov (približno naša matura). Nekoliko si sami pomagajo z dopolnilnimi tečaji. Tisti ugled, ki ga uživajo pri nas duhovniki, pa uživajo pri Bolgarih — učitelji.

Toliko o bolgarskem šolstvu, iz česar lahko vsaj približno vidimo, da nam ni treba obupavati nad bratskim bolgarskim narodom. Zadnje čase smo dosegli z njimi sporazum, ki je prvi korak k zblizanju in morda tudi kakemu ujedinenju. Bolgarski učitelji so mi navdušeno govorili o državi od Trsta do Varne in zato tudi nam ne sme biti vseeno. Ravno učitelji, ki smo vzgojitelji mladine, naše bodočnosti, moramo vlivati v mlada srca misel bratstva in svobode vseh Južnih Slovanov, da bomo vzgojili rod, ki bo vreden in zmožen realizirati ideje države od Triglava do Balkana.

Iz šolskega dela

Razredna knjižnica ali čitalnica.

Mnogokrat se pripeti, posebno na višji stopnji, da obravnava učitelj snov, za katero nima primernega ponazorila ali učila, ker mu primanjkuje predvsem slik in primerne živo pisane besede.

Zato spada v razred več pravega življenja in doživljanja. Smoter bo šele takrat dosežen in lahko umljiv, ko bomo gledali slike in čitali primerne aktualne članke. Vsak razred, posebno oni na srednji in višji stopnji naj ima poleg šolske še svojo razredno knjižnico ali čitalnico. V šolarski knjižnici razdeljujemo navadno tedensko ali 14 dnevno knjige, ki jih potem učenci čitajo doma. V razredni knjižnici ali še boljše v čitalnici pa se poišče in čita sproti, kar je aktualno ter stoji z obravnavo v zvezi.

Kako nastaja razredna čitalnica? Primer: V prihodnjem tednu hočemo obravnavati Afriko. Učencem povem in naročim, naj doma poprosijo in poiščejo razne knjige, časnike, revije itd., kjer je kaj o Afriki bodisi pisanega bodisi slikanega. Isto stori tudi učitelj. V ponedeljek je v razredu pravcati muzej afriške literature. S pomočjo učencev ter učitelja so priromali: »Katoliški misijoni«, »Misijonski koledar«, »Prigode porednega Bobija«, »Na Jutrovem«, »Buri in burska vojna«, »Zamorček«, razni koledarji itd. Slike pregledamo najprej, potem izberemo primerno čtivo, najboljše potopis — in obravnava se prične. Marsikaj povedo že učenci, ker so zadevno prečitali in pregledali že doma. Ker je gradiva preveč, »referirajo« dotični kratke izvlečke, ki jih razred strme poslušata ter po točkah zabeleži.

Ta zbirka knjig, časnikov itd. ostane nekaj časa v razredu, in sicer jih shranimo po pouku v omaro, kjer so nam ob primerni priliki (čitanje itd.) na razpolago. A tudi medsebojno si jih posojujejo učenci (tovarištvo, čut skupnosti, socialna vzgoja). Seveda morajo na liste in knjige paziti, da ostanejo snažne.

Računska ura nas privede, da vzamemo v roke tržna poročila in cene iz

dnevne ali tedenskega časopisja. Nauk iz prirode nam nudi »Kmetovalec«, »Sadjar in vrtnar«, »Erjavčeve domače in tuje živali« itd. Splošno, ves pouk stoji v tesni zvezi z razredno čitalnico.

Na ta način postanejo učenci samodelavni in dobe veliko veselje do predmeta in naše literature. To samoudejstvovanje in iskanje pa jih navaja tudi k intenzivnemu čitanju in preglednemu ter samostojnemu izraževanju. Na sličan način se uporabljajo knjige, časopisi, revije itd., torej taka razredna knjižnica tudi pri drugih predmetih. Učenci in učenke — kot mali ljudje z veseljem sodelujejo ter si tako skupno bogatijo svoje duševne zaklade. To zajedniško udejstvovanje pa vzgaja tudi čut občestva v pravilnem zmislu.

Franjo Čiček.

Prvo polletje. Kaj vse se lahko obravnava kot enota iz podrobnega učnega načrta v 4. razredu ob zaključku semestra. Računstvo: koliko je $\frac{1}{2}$ leta, koliko mesecev, tednov in dni je minulo od začetka do polovice šolskega leta. Kdaj so bili v tem času pouka prosti dnevi. Koliko dni je vsak posamezni učenec manjkal v šoli. Koliko denarja so izdali učenci za šolske potrebščine v tem času. Koliko denarja so prihranili, koliko denarja je prejel od učencev Podmladek rdečega križa in druge slične ustanove. Koliko knjig je prebral vsak učenec v tem času iz šolske knjižnice. Dalje bi bil razgovor o šolskem izkazu: Kakšen je, zakaj se dobi, kolek na njem, komu ni treba kupiti kolka S tem v zvezi se obravnava ubožno izpričevalo: Kje se dobi, kdo ga izda, komu ga izda. Na podlagi izkaza posežemo lahko v geometrijo: Kako velik prostor pokrije izkaz. Dalje se obnavljajo lahko važnejši dogodki I. polletja: proslave, bolezni, najlepši dan v tem času, godovi itd. Na podlagi tega se napiše lahko prost spis s poljubnim naslovom, katerega bodo z veseljem učenci sami izbrali (Najlepši dogodek v I. polletju, Moj izkaz, Konec I. polletja itd.). S tem v zvezi je pravopis in slovnica,

učence je treba opozoriti na pisanje besed. Pa tudi drugi predmeti, kot zemljepis, zgodovina, prirodoznanstvo se lahko lepo strnejo v to celoto. Pri tem se seveda ne smejo zanemarjati čitanje, lepopisje, risanje, petje in ročna dela, vse te predmete je lahko strniti okoli obravnave polletja. Nekatero obnovitev vodijo učenci sami, brez dviganja rok in brez vprašanj. Beseda da besedo, vsakdo se nečesa spomni in tako se znova predela snov iz prvega polletja v vezani in zaokroženi celoti.

Luči Bajčeva.

CVETKE IZ ŠOLSkih UČILNIC

Dve debeli domači nalogi. V nekem srezu so dobili učenci takole domačo nalogo: »Napišite do ponedeljka 800 stavkov!« Bože mili, to je naloga, kaj!? Na neki drugi šoli pa tej podobno: »Napišite mi doma vsa števila od 1 do 2000 in od 2000 navzdol do 1!« In skoraj bi si upal staviti, da sta obadva taka misleca imela, če ne morda odlične, pa skoraj gotovo dobro službeno oceno.

Originalna metoda. V nekem kraju tam na Gorenjskem je ena izmed učenk redno zamujala šolo. Upravitelj si je na vse načine prizadeval, da bi jo odvadil te napake. Zalegli pa niso nič ne nauki in ne kazni. Dolgo je razmišljal in iskal sredstev za odpravo te učenkinne napake. In res: kdor išče, ta najde. Sklenil je, da ji pojde vsa šola z razvito šolsko zastavo naproti. Rečeno, storjeno. Ko je ni bilo ob uri v šolo, stopila je vsa šolska mladina v pare, dvignili so zastavo ter ji šli naproti. Slavnostno so jo privedli v šolo. Ozdravljena je bila zamujanja šole. Še isti dan je seveda vsa fara govorila o novi, učinkoviti metodični iznajdbi šolskega upravitelja. Oče pa se je pritožil kar naravnost na višjo šolsko oblast. Kaj bo ona ukrenila sedaj, smo radovedni, ker za take originalne domisleke ne poznamo nobenega paragrafa, po katerem bi ga mogli obsoditi.

Junaška predrznost. Nekje se je dogodil nastopni slučaj: Učitelj vzame palico ter

vpričo nadzornika našeška enega izmed učencev. Nadzornik, ves razburjen nad toliko predrznostjo, nahruli učitelja: »Nikar ne mislite, da vas bom zagovarjal v disciplinarni preiskavi radi tega pretepanja.« — Učitelj: »To vam tudi treba ne bo, gospod nadzornik; lahko ste brez skrbi.« Nadzornik: »Kaj vendar mislite, da vas nihče ne bo ovadil? In, če vas tudi ne, ne smem molčati jaz, ki sem videl pretepanje.« Učitelj: »Videli že, pa niste vedeli, da je otrok moj sin...«

Mal dogodek nadzornika, ki je hotel poučiti učiteljico takole »sub rosa«, da naj bi navajala učenke k varčnosti, zlasti k vlaganju malih prihrankov v poščno hranilnico. Stopil je pred učenke ter jih pozval, da naj mu naštejejo nekaj dobrih lastnosti, ki naj bi jih imele gospodinje. Naštevale so: pridnost, snažnost, postrežljivost, pobožnost itd. Niti ena pa ni prišla na varčnost. Nadzornik bi jih rad v to napeljal, zato jih je vprašal: »Kako pa bomo rekli taki gospodinji, ki vselej vsega preveč skuha?« Hotel je dobiti odgovor izvedel nasprotno lastnost — varčnost, a učenka mu je odgovorila: »Taka gospodinja je požrešna.« H.

*

Učitelj: »Kaj dobimo, ako prerežemo krompir na 4 enake dele?«

Učenec: »Štiri četrtine.«

Učitelj: »Dobro. In če te štiri četrtine zopet razdelimo, kaj dobimo potem?«

Učenec: »Krompirjevo salato.«

*

V prvem razredu slikajo učenci z barvami hišo. Iz dimnika se kadi. Neki učenec naslika dim z zeleno barvo. Učiteljica ga vpraša, zakaj slika zeleni dim. Nato se učenec odreže: »V hiši ravno kuhajo špinačo, gospodična!«

*

»Mamica, naš novi učitelj je najboljši izmed vseh na naši šoli.« — »Tako? No to je pa lepo!« — »Veš, mamica, on je namreč zelo kratkoviden.«

Književnost

Spomenica meščanske šole v Trziču. Izdalo ravnateljstvo mešč. šole v Trziču. Uredil Lajovic Albin. — Povodom desetletnice obstoja navedene meščanske šole nas »Spomenica« seznanja z zgodovino, ustrojem in delom te šole. Dobro je, da posamezne šole ob gotovih prilikah pridejo s pismenim poslanstvom na dan, da pokažejo svetu delo, trud in napredek svoje šole, obenem pa seznanjajo tudi širšo javnost s svojo šolo. Tudi te knjižice ne bodo radi

brali le učitelji in bivši ter sedanji učenci te šole, temveč vsak ljubitelj šole, zlasti pa meščanske šole, bo našel v njej mnogo poučnega in koristnega. Saj taka šola, kot je ravno meščanska šola v Trziču, ki od svojega početka stoji pod agilnim vodstvom ravnatelja Lajovica, res lahko pokaže velike sadove svojega desetletnega truda. Sicer je v knjižici nanizanih le nekaj najbolj markantnih stvari in dogodkov, vendar ti jasno osvetljujejo pomen te šole. Spomenica se za-

čenja z uvodno besedo Levec Kristine »Ob desetletnici«, nato sledijo članki: »Zgodovina meščanske šole v Trzinu od leta 1919. do leta 1929.«, »Prosvetno delo učiteljskega zbora 1919—1929«, »Imenik vseh učencev in učenek v teh letih«, »Učenci in gospodarstvo«. Vse te članke je napisal ravnatelj Lajovic, ki je tudi sestavil »Spisek strokovnih učiteljev v prvem desetletju« in »Pregled prireditvev 1919 do 1929«. Poleg njega so v knjigi še sodelovali: Šter Jože s članom »Kaj me je zanimalo«; Kernc Leopold je napisal »Štirje temperamenta pri otrocih«, Žargaj Tomo pa »Tržiška industrija in prirodoslovne vede v meščanski šoli«. Knjižica je opremljena z lepimi aktualnimi slikami, kar povzdigne njeno vrednost. »Spomenica« zasluži, da jo prebere ne le vsak učitelj, temveč tudi vsakdo, ki se zanima za razvoj našega šolstva ali pa ki hoče spoznati ustroj in vrednost meščanskih šol. R. W.

Rose Fyleman: Mavrična mačka in druge pravljice. Prevel Griša Koritnik, samozaložba. Str. 101. Cena 20 Din, vezana 24 Din. Dobrih izvornih pravljic zelo manjka naši mladini, zato je potreba segati po tujih delih. Znana angleška pisateljica živo opisuje pravljичni svet, ki ga hoče odeti z realnostjo življenja. Pri tem se poslužuje živali, ljudi, rastlin ter pravljичnih bitij in stvari. Iz vseh pravljic izzveni kot simbol lepota in dobrot. Zato so te pravljice lep prispevek mladinski literaturi, mladina jih bo z veseljem čitala, ker so pisane živo, duhovito in otroškemu obzorju primerno. Prevajalec je skušal pravljice nekoliko prilagoditi našim razmeram, kar posebno povzdigne vrednost prevoda. Jezik je še precej uglajen, da bi bilo želeto, da bi se pesnice, kolikor jih je v knjigi, jezikovno in ritmično izboljšale, kajti bralce, zlasti otroke, bo neenakost podarila in neubranost rime zelo motila. Dobro bi tudi bilo, da bi se vse pravljice, ki se vsebinsko spopolnjujejo, vrstile druga za drugo, ne pa, da so pomešane med ostale pravljice. Sicer smo pa prevajalcu hvaležni, da je obogatil našo mladinsko knjižnico z novim prevodom. Knjiga se dobiva v vseh knjigarnah. R. W.

F. S. Finžgarjevih Zbranih spisov VII. zvezek. Str. 272. Cena: broš. 40 Din, polplatno vez. 50 Din, celo platno vez. 55 Din.

Za božič je izdala Nova založba v Ljubljani nov zvezek Finžgarja. To je najbolj osebna Finžgarjeva knjiga in za človeka in pisatelja izredno zanimiva. V nji gledamo stopnje njegovega življenja in stopnje njegovega pisateljskega razvoja — od mladosti do skušenega moža. Ob zbirki kratkih črtic »Moja duša vasuje« vidimo, kako se je marsikako pisateljevo osebno doživetje prelilo ali v razmišljujočo pesnitev ali v realistično zgodbo, ob spominih na prijatelje ga srečamo z Fr. Lampetom, M. Prelesnikom, Krekom, ali pa iz rodne pokrajine gleda Prešernov obraz. Sredi stoji klasična črtica

»Na petelina« in močne vojne slike (slike brez okvira), kjer se je pisatelj dvignil v najvišji tvorčnosti in predmetni neposrednosti. Dožitki »Pisarna« nam zopet kažejo, kako zrel mož isto snov kot v zbirki »Moja duša vasuje« jemlje v trpki, skoraj krhki realistični, vendar pa vedno z zdravimi življenjskimi smernicami. Izredno pestro knjigo zaključuje »Gospod«, ki kaže Finžgarja na zadnji zreli stopnji pisanja. — Prijatelja slovenskega slovstva, ki ljubijo kremeniti in skrbno brušeni Finžgarjev jezik, bodo z veseljem segli po tej knjigi, ki je radi osebnega značaja tudi snovno privlačna in bo zanimala čim širše občinstvo.

Slovensko-nemški slovar, sestavila dr. F. Bradač in dr. I. Pregelj, 650 strani. Cena vezani knjigi 100 Din. Založila Jugoslov. knjigarna v Ljubljani. Poleg obilnega strokovnega izrazja prinaša ta slovar zlasti besedno gradivo, ki se je udomačilo v lepi in znanstveni knjigi po l. 1895. Nemški pravopis se naslanja na Dudena, slovenski pa na Breznika, vsebinsko pa na veliki Pleteršnikov besedni zaklad. Slovar je uporaben tudi za Nemce ter ima kratek pregled slovenskega glasoslovja in oblikoslovja. Urejen je praktično, ni premajhen, pa tudi ne prevelik, da bi bil za navadno učenje preutrudljiv in premalo pregleden. F. L.

Učiteljska misel, pedagoška revija Bolgarske učiteljske zveze, 3. številka, prinaša sledeče članke: M. Gedackov: Po novem potu. S. Stefanov: Napake pri upoštevanju biološke metode. S. Šacki: Učiteljska praksa iz drugega gledišča. Mina Špeht (prevedel Ceko Torbov): Leonhard Nelson o razgovoru s svojimi učenci. Iv. Epitropov: Vprašanje predpisane dobe šolskega učenja. P. Zaharijev: Za otroško pesem. Poleg teh člankov prinaša revija tudi iz šolske prakse sledeče učne slike: 1. Kje dobivamo mleko in kakšne jedi pripravljamo iz njega. 2. Z učenci na Petrovo (sv. Petra dan). 3. Obravnava berila z moralno vsebino.

Ivan Albrecht: Odsevi. Komisijska založba Zvezne tiskarne. Celje 1929. Str. 60.

Vemo, da pesmi ni posebno naklonjen sodobni čas, zlasti ne slovenski. Naši mladi pesniki izdajajo sicer svoje zbirke pesmi, ki so pa kakor papirnate rože brez duha in sokov. Menda še nikoli tako kakor danes, se širi pri nas epigonska lirika in plehka poezija. Potem pa jadikujejo razni avtorji nad občinstvom, ki ne sega za takimi knjigami!...

Lepo in dostojno izjemo v tem oziru tvori Albrechtova zbirka »Odsevi«. V tej knjižici so zbrane pesmi resničnega pesnika, ki prisluškuje najtanjšim strunam in glasovom svoje duše. Albrechtove pesmi so nekaj več kakor samo — odsevi.

Pesmi v zbirki so različnega datuma. Pesnik jih je uvrstil v zbirko pod posamezna enotna poglavja. Najmočnejše pesmi

najdeš pod zaglavjem »1914—1918« in v »Križevem potu«. Na strani 40. pravi pesnik v II. postaji:

»Na rame križ in ljubezen neskončno v srce,
potem že kamorkoli pot naj moja gre...« —

V vojnem ciklusu (od str. 11.—19.) podaja pesnik doživetja in slike največjih dni človeštva:

»Kri. In kamorkoli zablodi oko,
sama kri. In roke — kosti
si v njej pere...
Grob pri grobu. Iz vseh žehti,
vre, kot stebri, kipeči v nebo.«

Kakor težki toni se zarijejo slike tega časa v človeka! Pa tudi v drobnejših pesmih je najti kako dobro in globljo misel, četudi samo bolj rahlo in posredno naznačeno; samo na nekaterih mestih motijo že malce obrabljene, vsakdanje figure, prispodobe, ki jih pa ne bom navajal.

Kakor sem rekel: Albrehtove pesmi v tej zbirki so nekaj več kakor samo skromni odsevi, zato smo jih veselili...

Zbirko priporočamo vsem, ki še utegnejo misliti na poezijo v tem spačenem času! — Až. —

O. Župančič: **Naša beseda**. Zbornik uredil Franc Albrecht. Ljubljana 1929. Str. 196. Ljudska in luksuzna izdaja.

Prešeren — Cankar — Župančič so kakor kralji slovenske literarne kulture. Njihov pomen v naši literaturi ne mine nikoli. Brez njih bi ne imeli prave besedne kulture ne literarnih zakladov.

Dokaj let je že, odkar je malone utihnil naš Župančič. Zadnji čas mnogo prevaja. S pesmijo se ne oglašja več, saj je prav za prav že vse povedal v preteklih letih s svojimi zbirkami, ki jih pozna menda že vsak srednješolec pri nas.

Imenovani zbornik je namenil iziti ob Župančičevem jubileju, pa se je zakasnil. Urednik Albrecht ni imel lahke naloge, ko je izbiral pesmi za zbornik. Na eni strani je knjiga antologija, na drugi pa — nov Župančič, oboje... Prav pravi urednik, da izbor in razporedba pesmi ni »niti kronološka niti notranje razvojna.« Tega ni mogel doseči na skromno odmerjenem prostoru, ki ga je moral dopustiti tudi še za neobjavljene pesmi.

Globoka in reprezentativna je uvodna »Naša beseda«. Kdo je ne bo prečital? Iz predzadnje kitice:

»Beseda je izšla, izšla med nami res!
Slovenska misel, vzpluj, vrzi se do nebes!
Razpni se! Po razponu tvojih kril
bo meril narod čilost svojih sil... —«

In potem »Duma«? In še druge?...

Kdo ne pozna »Velikonočne epistole sinu«? Napisana je svojemu sinu, velja pa prav za prav vsemu — učitelstvu, ki je pozabilo na zahteve otroka in na potrebe časa. Šolniki, naj vas vzdrami Župančičeva pesem, ki pove več kakor učene pedagoške knjige!...

Naše police sprejmejo z veseljem »Našo besedo«. Morda dobimo ob ugodni priliki zbrana Župančičeva dela, klasično zbirko? — Až. —

Razno¹

Najdražja knjiga na svetu je tako zvana »Gutenbergova biblija«, ki je bila pred kratkim na neki dražbi prodana za 13 in pol milijona dinarjev. Neki drug izvod sv. pisma je bil prodan lansko leto iz neke angleške knjižnice za šest in pol milijona dinarjev. R. W.

Človek in številke. Malokdo je premišljeval o podrobnem številu delov in delcev svojega telesa. Razen malega površnega števila udov in drugih telesnih delov ve človek o sebi le malo. Pa pogledjmo samo par stvari. Človek ima 224 kosti, katere preprega 750 raznih mišic, da so te kosti gibljive. Če bi pljuča popolnoma raztegnili, bi dobili površino 130 kvadratnih metrov, na katerem prostoru bi z lahkoto stalo 500 ljudi. Povprečno človek diha 16krat v minuti. Z

enim dihom vsrkava 500 kubičnih metrov zraka. Ker se to godi noč in dan, napravi človek v 60 letih 505 milijonov vdihov in vsrka 272.000 kubičnih metrov zraka. Človeški organizem obstoji iz osem bilijonov celic brez belih in rdečih krvnih teles. V kubičnem milimetru krvi je 8000 belih in pet milijonov rdečih krvnih teles. V štirih litrih krvi je torej 32 milijard belih in dva bilijona rdečih krvnih teles. Kakor znano, so rdeča krvna telesa glavni del krvi. Srce goni kri po žilah s hitrostjo 30 cm v sekundi. Ako bi se kri pretakala od srca v ravni črti enakomerno, bi bila proga lahko dolga 560 tisoč kilometrov (več od ene tretjine solnčnega premera). Vse to delo opravlja brez prestanka srce, ki tehta ca. 340 gramov. Ako vzamemo, da bije srce v minuti 72krat, napravi torej v 60 letih 227 milijonov utripov, delo pa, ki ga izvrši srce v enem dnevu, znaša 21.000 kilogrammetrov, t. j. sila, ki 21.000 kg dvigne en meter visoko. V 60 letih torej 463 milijonov kilogrammetrov.

¹ Pod tem naslovom sledijo razne aktualne stvari, posebno iz znanstva, ki bodo čitatelje gotovo zanimale in katere bodo tudi učitelji lahko porabili pri pouku.

Človek, ki absolutno miruje, porabi na uro in en kilogram teže eno kalorijo. Pri 70 kg težkem človeku znaša to dnevno okroglo 1700 kalorij. Ako pa človek srednje težko dela, porabi za to 4000 kalorij, pri tem se seveda računa tudi hoja, gibanje rok itd. Razlika 2300 kalorij na dan je ekvivalent izvršenega dela. Ako človek vrši skozi 40 let isto delo, bi bilo po gornjem to 33 milijonov kalorij, to je množina toplote, ki nastane, ako zgori 3700 kg premoga.

R. W.

Čudna pota prirode. Rastlini in sadežu kakao škodujejo najbolj neke vrste drevesnih stenec. Včasih uničijo ti škodljivci vse nasade te tako važne rastline. Boj proti škodljivcem z raznimi umetnimi pripomočki je ostal skoro brezuspešen. Po dolgem opazovanju so prišli strokovnjaki na drug način uničevanja tega škodljivega mrčesa. Spoznali so, da živi na rastlini kakao tudi neka posebna vrsta bele drevesne uši, ki se tudi živi od rastline, vendar ji popolnoma nič ne škoduje. To drevesno uš pa ljubijo posebno mravlje, katerim dajejo uši sladek sok, kar opazujemo tudi pri naših mravljah. Ker drevesne stenice uničujejo kakao rastline in s tem tudi drevesne uši, mravlje same skrbje za uničevanje drevesnih stenec. Dokazano je, da to sredstvo uničevanja več zaleže kot vsi umetni pripomočki, ki so jih dosedaj uporabljali. Zato na velikih plantažah, kjer raste kakao, umetno in na poseben način skrbje za čim večje število mravelj in drevesnih uši.

R. W.

Speča narava. O njej misli nemški slikar Ch. Morgenstern takole: Narava je zato toliko blagrovana, ker je speči svet, ki nima sanj. Ona ne občuti veselja, ne bolečin in vendar živi pred nami in za nas življenje polno modrosti, lepote in dobrote. Tako smo mi nekda spali in v tako stanje se vrnemo nekda, le z razliko, da se potem zavedamo velike sreče ali pa velike bolesti ter da tudi nobenih sanj več ne potrebujemo, ker vidimo visoko nad nami odprta nebesa.

F. L.

Življenski pogoji živali v zooloških vrtih so po ameriških preizkušnjah boljši in živali v zooloških vrtih dosežejo višjo starost kot njih tovariši na prostem. To pripisujejo boljši oskrbi in prehrani, pa tudi obrambi pred zunanji sovražniki, katerih v zooloških vrtih ni.

Ali je notranjost zemlje trdna ali tekoča? Na berlinski univerzi so delali poizkuse, na podlagi katerih so plini (helij, vodik itd.) tudi pri zelo visoki toplini ostali v trdem

stanju, samo da je pritisk zadosti visok. Ker znaša pritisk v sredino zemlje skoro dva milijona atmosfer, smatrajo, da je notranjost zemlje trdna. Ta novi dokaz za trdoto notranjosti zemlje bi bil tudi v soglasju z razširjanjem zemeljskih potresnih valov.

R. W.

Arktične pokrajine najbolj zanimajo raziskovalce. Alaska, Kanada in pa Sibirija so pa tudi skoro edine dežele, ki pridejo za izseljevanje v pošteve. Zlasti za Kanado in Alasko store ondote državne oblasti vse, da se čimbolj raziščejo. Alaska je del severnoameriških Združenih držav, katere so jo odkupile l. 1865. za 7-2 milijona dolarjev od Rusije, ki se je hotela iznebiti te dežele. Odkar so dobili tu zlato in druge zlahadne kovine, je dotok izseljencev v to deželo naravnost ogromen. Poleg drugih rudnin dobivajo tu tudi premog, upajo celo na mineralna olja. Ravno tako se trudi kanadska vlada, da bi storila vse za povzdig dežele. V prejšnjih časih so pripovedovali, da se v teh pokrajinah razprostirajo veliki predeli, pokriti z večnim snegom in ledom, povsod vlada mir in tišina. Toda dokazano je, da je v teh pokrajinah mnogo več življenja, živalskega in rastlinskega, kot pa mogoče v naših krajih. Velike množine severnih jelenov in severnega goveda se pasejo po širnih planjavah, poleg njih pa ogromne množice najraznovrstnejših divjih živali, od katerih dobivamo najdragocenejše krzno. Tudi rastlinstvo je precej bujno razvito. Splošno prevladuje mnenje, da bodo postale arktične pokrajine svetovni trg za meso, kajti meso severnih jelenov in severnih goved je prvovrstno. Pa tudi meja krajev, kjer uspeva pšenica, se je pomaknila za skoro 1000 km bolj proti severu, ker so zmanjšali čas razvoja pšenice od 120 na 90 dni. Tudi snega ne zapade v teh predelih toliko, kakor so včasih mislili, ampak skoro ista množina kot v predelih v severni Srednji Evropi, Aziji ali Ameriki. Seveda vlada po naših pojmihi v arktičnih pokrajinah hud mraz, toda Eskimi, prvotni prebivalci teh dežel, pravijo, da so to najlepši deli sveta. Kot Alaska in Kanada se bo razvijala tudi Sibirija, ker so za to dani vsi pogoji. Važne so te dežele tudi za nas, ker se že sedaj mnogo Slovencev izseljuje v Kanado.

R. W.

Največji akvarij na daljnem vzhodu bo napravila Japonska na zapadni obali polotoka Minra. Akvarij bo po možnosti vseboval kar največ vrst rib. Stroški za napravo bodo znašali preko dva milijona dinarjev.

Zapiski

Martin Humek — šestdesetletnik.

Učiteljevo najbližje izvenšolsko delo na deželi, namreč šolsko vrtnarstvo, ima s sadjarjem in vrtnarjem g. Martinom Hu-

mekom najboljšega pospeševalca. Poleg učiteljskega poklica in kot deželni sadjarski nadzornik je on z vztrajnim delom po Sloveniji razvil strokovno vrtnarsko delo ter

dosegel razveseljive uspehe. Pred njim so vrtnarji naročali sadike, cepiče in drugo za plemenitenje raznih rastlin od vseh strani, tudi iz daljnih držav. Pri tem je marsikaj na videz lepo uspevalo, a se ni vzdržalo v našem podnebnju in tako je zginjalo sadjarjem veselje, da bi sploh še kaj sadili. Treba je bilo vsekako vse te stvari strokovno, na raznih krajih, na razni zemlji preizkuševati in tako ugotoviti, kaj je za naše kraje res plodonosno, pa tudi presoditi, v koliko so one vrste dobre, ki jih že imamo. Nikakor ni vseeno, ako raste na istem prostoru, kjer bi lahko stalo kaj plodonosnega, nekaj praznih vej ali kak grm ali celo prazna groblja. Humek je v tak, lahko rečemo znanstven namen, posegel z brezštevilnimi predavanji, razstavami ter ustanovil list »Slovenski Sadjar« ali pozneje s spremenjenim imenom »Sadjar in Vrtnar« (sedaj 17. letnik). V tem zborniku je osredotočil enotno delo, na teh preizkušnjah je določeval sadni izbor in danes gleda z zaupanjem na to delo na tisoče vrtnarjev in kmetovalcev. Kdor se ravna po njegovih navodilih, bo gotovo imel lep in dobičkonosen vrt. Pravo delo je pospešil z ustanovitvijo »Sadjarskega in vrtarskega društva«, ki ima nad 9000 članov. Pa tudi živalicam-čebelicam, ki so dale našim krajem izreden sloves, je posvetil proučevanje. Sicer je pa sestavil razne praktične knjige za sadjarstvo in čebelarstvo. Vseposvoda se ga spominjajo šole kakor drugi na tem poslu. Tovariši učitelji želimo g. Martinu Humeku, naj bi učakal po 60 letnici še mnogo uspehov in cvetja pri svojem kulturnem delu!

F. L.

Dr. Tomo Masaryk, prezident češkoslovaške republike, je praznoval prve dni meseca marca 80 letnico svojega rojstva. Pri tej priliki so se vršile posebno 6. in 7. marca velike svečanosti v Češkoslovaški in Jugoslaviji. Tudi mladinske organizacije v Pragi so izrazile čestitke. Predsednik Masaryk se je zahvalil otrokom s pozivom, naj se utrjujejo z delom in telovadbo ter zmernim življenjem. Poudarjal je še to-le: »Ne bodite bojzljivi, temveč pogumni! Zanesite se na Boga, na dobre ljudi in na same sebe! V naši državi je več narodov. Vsak naj ljubi svoj jezik in svoj narod ter naj pri tem skuša približati narode med seboj in pomagati do sporazuma. Učite se jezikov svojih sosedov! Znamenje križa nas druži vse in veže vse narode v človeško celoto.«

Označba naše dobe. Uredništvo in konzorcij Doma in sveta v Ljubljani pravi za l. 1930. (na ovitku) naslednje:

Naše javno življenje danes ne razpada samo na zunaj radi slučajnih nesoglasij, zakaj danes bolehamo radi razcepljenosti duha, radi spačenosti življenskih osnov, bolehamo radi pomanjkanja najpreprostejše človeške poštenosti in izgube človeške dobrote v nas. Doraščaja v svetu in med nami tip človeka, ki taji upravičenost svoje na-

ravne bitnosti in jo hoče nadomestiti z mehanizacijo življenja; so med nami taki, ki prav tako tajijo vrednote duhovne svobode, kakor sovražijo vrednote duhovne službe. Mi sami kupčujemo, spletkarimo, se ponižujemo iz mrznje do vsega, kar je samo v sebi lepo in kar je lepo v duhovno etični veljavnosti; mrzimo, kar je bistveno našega, kar se nam zdi premajhno, in nočemo, da se razraste, da dozori in se pokaže v svetu tako, kakor nam je Bog dal. Zastruplja nas krivo kozmopolitstvo.

Za spoznavanje barv. Pri lanskim proslavi 110 letnice Ilirije in slovesnem odkritju Napoleonovega spomenika v Ljubljani, ki ga je zgradil mojster Plečnik, sem videl, kako stojijo ob belem spomeniku premnogi rdeči stebri z zastavami. Sklenil sem, da bom prilično kot urednik naročil ovojni list v takih barvah za pedagoško glasilo po tridesetih letih. Nadalje so drugi gledali rdeče pošne nabiralnike na belih hišnih stenah itd. Na vsakem vrtu in travniku je pa vse-mogočni Stvarnik razvil mnogo krasnega rdečega cvetja. Torej na vseh koncih dovolj lepega za zdrave oči, za slepega na barvah pa nič.

F. L.

Uredba o organizaciji centralnega higieneskega zavoda v Beogradu ima v § 8 ustanovo šolske poliklinike in obsega naslednje: skrb za čuvanje in za pospeševanje zdravja, fizičnega in psihičnega razvoja učencev vseh šol; obveščanje učencev in roditeljev o zdravju in boleznih; propaganda in higiena v šolah; zdravljenje obolelih; oddeleženje slabotnih in njih pošiljanje v zdravilišča in okrevališča; prehranjevanje in nastanjanje učencev; fizično odganjanje; higiena šolskih poslopij in učil; zatiranje nalezljivih bolezni v šolah; sodelovanje s šolskimi oblastvi. (Uradni list dravske banovine, 18. kos.)

»Moderna reforma šole...« Na nekem berlinskem shodu zastopnikov »moderne reforme« se je zahtevalo, da se morajo zakonske razmere enako upoštevati kot nezakonske, češ, da ima krščanska pravstvena postava zgolj še zgodovinski pomen. Pravi vzgojitelji — tako zahtevajo reformovci — morajo mladino poučiti, da zavest spolne krivde nima več zmisla... Glavni govornik je bil neki dr. Hodann, ki je na Saškem v šoli tako razjasnjeval seksualno vprašanje, da so se starši zgražali. (Glej notico: Šolski svet na Saškem v prejšnji številki naše revije.) — Tako daleč so že pritirali ti moderni »osrečevalci« mladine, da bi se jih zadnji pogani sramovali.

A. Č.

Nič manj ko 3000 mladih, čvrstih učiteljskih moči čaka nastavitve in kruha na Bavarskem. Preteklo bo lahko šest do osem let, preden bodo prišli vsi na vrsto. To je bridko. Tudi tam tožijo, da je toliko poročenih v službah, dočim brezposelni stradajo. Podobno kakor povsod.

A. Č.

